

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการวิเคราะห์คุณค่าทางจริยธรรมของประเพณีสงกรานต์ ผู้วิจัยเสนอแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

- (1) แนวคิดเกี่ยวกับประวัติ
- (2) แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม
- (3) แนวคิดทฤษฎีและเกณฑ์ตัดสินจริยธรรม
- (4) แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี
- (5) แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์
- (6) แนวคิดเกี่ยวกับการรดน้ำดำหัว
- (7) แนวคิดเกี่ยวกับการปล่อยนกปล่อยปลา
- (8) แนวคิดเกี่ยวกับผีตาโขน
- (9) แนวคิดเกี่ยวกับคุณค ☐ จริยธรรม

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

- (1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประวัติ

ขึ้นชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นมีทั้งวัฒนธรรมโดยกำเนิดทั้งวัฒนธรรมรับช่วง วัฒนธรรมโดยกำเนิด คือวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยประเพณีหรือเทศกาลที่เกิดขึ้นในชาตินั้น ๆ โดยไม่ได้รับช่วงมาจากประเทศใด ๆ ส่วนวัฒนธรรมรับช่วงนั้นเกิดจากประเทศอื่น ๆ แล้วเรารับถ่ายทอดมาในหลักการใหญ่ ในส่วนปลีกย่อยนั้นอาจจะประยุกต์ไปตามสภาพแวดล้อม ถ้ามว่าประเพณีสงกรานต์เป็นวัฒนธรรมแบบใด ตอบได้ว่าเป็นวัฒนธรรมรับช่วงซึ่งรับช่วงมาจากประเทศอินเดีย มีหลักฐานว่าเป็นวัฒนธรรมรับช่วงนี้มีอ้างอิงในคำราชของผู้รู้หลายท่าน กล่าวคือ

ประพันธ์ กุลวินิจฉัย กล่าวในหนังสือเทศกาลประเพณีไทย 12 เดือนว่า “ประเพณี สงกรานต์กล่าวกันว่าได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิความเชื่อของพราหมณ์¹

สุภักดิ์ อนุกุล กล่าวในหนังสือวันสำคัญของไทย“สมัยโบราณถือเอาวันสงกรานต์เป็น วันปีใหม่ เนื่องจากเป็นระยะห่างจากการทำไร่ไถนา จึงจัดวันสงกรานต์เป็นวันทำบุญใหญ่แล้วเล่น สนุกสนานกัน เรียกว่าเล่นน้ำขจัดทุกข์สงกรานต์เป็นประเพณีมาเหมือนกันหมดทั้งประเทศไทย พม่า เขมรและประเทศลาวเนื่องจากได้แบบอย่างมาจากประเทศอินเดียที่เดียวกัน”²

ธนาภิต กล่าวในหนังสือวันสำคัญของไทยว่า “คติของชาวอินเดียฝ่ายเหนือ ถือเอาวันที่ 13 เมษายน เป็นวันมหาสงกรานต์ ตรงกับวันพระอาทิตย์ยกขึ้นสู่ราศีเมษ เป็นช่วงพ้นจากอากาศ หนาว เป็นช่วงที่พ้นจากกาอากาศหนาว ต้นไม้เริ่มผลิดอกออกช่อ ผีสัตว์ที่เคยจำศีลออกหากินอีกครั้ง ธรรมชาติกลับฟื้นคืนสู่ความมีชีวิตชีวาอีกครั้ง ชาวอินเดียจึงถือเอาช่วงต้นฤดูใหม่นี้เป็นวันขึ้นปี ใหม่เฉลิมฉลองแสดงความยินดีเล่นสนุกสนาน”³

มีอีกประการหนึ่งที่คุณธนาภิต กล่าวว่า “ในเมืองไทยมีฤดูกาลที่สอดคล้องกับชาว อินเดีย เพราะในช่วงเมษายนการเก็บเกี่ยวข้าวกล้าได้ผ่านพ้นไปแล้ว งานในไร่นาหยุดลงชั่วคราว จึง ถือเอาวันสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่ตามแบบอย่างอินเดีย โดยมีการทำบุญตักบาตร ถวายพระเจดีย์ ทวาย ปลอยนกปล่อยปลา รดน้ำขอพรจากผู้ใหญ่ เล่นสาดน้ำกันสำหรับหนุ่มสาว และเล่นน้ำขจัดทุกข์ กันเป็นเพณีสืบต่อมาตั้งแต่ครั้งโบราณ”⁴

มีนักเลงสุราข้างบ้านพุดจาเขยยันท่านเศรษฐีที่มีแต่เงินมั่งคั่งแต่งงานแล้ว แต่ไม่มี บุตร เป็นโคมบุญ ไม่เชื่อไม่มีหน่อแตกเหล่าแตกกอ สูญพันธุ์มนุษย์ เป็นผู้พาพันธูให้ใคร ไม่ได้ แถมนักเลงสุรายังรู้ไปถึงนรกสวรรค์เลยว่า คนที่แต่งงานแล้วไม่มีบุตร นั้นตกนรกแล้ว ไปดู เลยที่นรกขุมปุดตะ เรื่องนี้คุณธนาภิตกล่าวไว้น่าฟังว่า “เศรษฐีตริตรงดูว่าจริง จึงเกิดมีความ ละอาย คิดอยากได้บุตรไว้สืบสกุลบ้าง จึงไปบวงสรวงต่อพระอาทิตย์ พระจันทร์ ตั้งอธิษฐานขอบุตร ถึงสามปี แต่ก็ไม่สมปรารถนา จนในปีหนึ่งเมื่อถึงฤดูกินหน่อจืดมาส (เดือน 4) คนทั้งหลายมี การละเล่นรื่นเริงกันทั่วชมพูทวีปเศรษฐีจึงพาบริวารไปยังต้นไทรริมน้ำ เอาข้าวสารล้างน้ำเจ็ดครั้ง แล้วหุงบูชารุกขเทวดา ณ ต้นไทรนั้น พร้อมด้วยสุบัพพัญญูชนะชนาหาร (แกงและกับข้าวอย่างอื่น ๆ)

¹ ประพันธ์ กุลวินิจฉัย, เทศกาลประเพณีไทย 12 เดือน, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 46.

² สุภักดิ์ อนุกุล, วันสำคัญของไทย, (กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ, 2541), หน้า 50.

³ ธนาภิต เรียบเรียง, วันสำคัญของไทย, (กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ: พีรามิด, 2541), หน้า 86.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 86.

ประโคนด้วยเครื่องดนตรีดุริยางค์ ตั้งจิตอธิษฐานขอบุตรต่อรุกขเทวดา ต่อมาธรรมบาลกุมารได้ลงมา ปฏิสนธิในครรภ์ภรรยาของเศรษฐีเมื่อคลอดแล้วได้ชื่อว่า “ธรรมบาลกุมาร” ปลูกปราสาทอยู่ใกล้กับ ต้นไทรริมน้ำ เมื่อเจริญวัยได้เรียนรู้ศิลปศาสตร์ต่าง ๆ จนเจนจบสามารถภาษาของสัตว์ต่าง ๆ ได้ ตั้งแต่อายุ 7 ขวบและต่อมาก็ได้เป็นอาจารย์บอกมนต์แก่นุชย์ชาวชมพูทวีป ซึ่งเวลานั้น ชาวโลกนั้บ ถือนหาพรหมและกบิลพรหมองค์หนึ่ง ซึ่งได้แสดงมงคลแก่นุชย์ทั้งปวง”¹

มาถึง ณ ตอนนี เราสามารถกล่าวยืนยันได้ว่า ตำนานสงกรานต์นั้นมาต้นกำเนิดมาจาก ประเทศอินเดีย ชมพูทวีป มีความเกี่ยวข้องกับตำนานเทพพรหมมยักษ์มากมาย เพื่อขยาย รายละเอียดที่ยกมาไว้ข้างต้นนี้ คือว่า เทพ หรือพรหมที่ปฏิบัติตามธรรม แรกเริ่มเดิมทีนั้นกล่าวไว้ว่า ก่อนพุทธกาล มีครอบครัวที่มั่งคั่ง เป็นเศรษฐีครอบครัวหนึ่ง อายุเลยวัยกลางคน แต่ไม่มีบุตรไว้ สืบสกุล ซึ่งทำให้ท่านเศรษฐีทุกข์ใจเป็นอันมาก แถมยังถูกเย้ยหยันจากคนข้างบ้านซึ่งเป็นนักเลง สุราเป็นประจำ วันหนึ่งเศรษฐีจึงถามว่ามีความขุนเคืองอะไร จึงแสดงอาการเขาะเขี้ยวและสบประมาท เช่นนี้ เฒ่านักดื่มสุราจึงตอบว่า ถึงท่านมั่งมีสมบัติมากก็จริง แต่เป็นคนมีบาปกรรมเพราะไม่มีมีไม่มี บุตร ตายไปจะไปนรกขุมปุตตะ สู้เราไม่ได้ถึงแม้จะยากจน แต่ก็มีบุตรคอยดูแลรักษายามเจ็บไข้ และรักษาทรัพย์สมบัติเมื่อเราสิ้นใจ เศรษฐีจึงพยายามไปบวงสรวงพระอาทิตย์และพระจันทร์ เพียร พยายามตั้งจิตอธิษฐานขอบุตร ทำเช่นนี้เป็นเวลาติดต่อกันถึงสามปี ก็ไม่ได้บุตรดังที่ตนปรารถนา จน วันหนึ่งเป็นวันนักขัตฤกษ์สงกรานต์ ท่านเศรษฐีก็พาข้าทาสบริวารของตนมาที่โคนต้นไทรใหญ่ต้น หนึ่ง ที่อยู่บนฝั่งแม่น้ำที่อาศัยของนกทั้งหลาย ท่านเศรษฐีให้บริวารล้างข้าวสารด้วยน้ำสะอาดถึง 7 ครั้ง แล้วหุงข้าวสารนั้น เมื่อสุกแล้วยกขึ้นบูชาเทพที่ต้นไทร เทพเหล่านั้นเกิดความสงสาร จึงขึ้นไป เฝ้าพระอินทร์ ทูลขอบุตรให้แก่เศรษฐี พระอินทร์จึงบัญชาให้เทพบุตรองค์หนึ่งชื่อ “ธรรมบาล” ลง มาเกิดในครรภ์ของภรรยาเศรษฐี เมื่อครบกำหนดภรรยาเศรษฐีก็คลอดบุตรเป็นชาย ตั้งชื่อว่า ธรรม บาลกุมาร เพื่อตอบสนองพระคุณเทพเทวา เศรษฐีจึงสร้างปราสาทสูง 7 ชั้น ถวายเทพต้นไทรนั้น เมื่อธรรมบาลกุมารเจริญวัยขึ้น เป็นเด็กที่มีปัญญาเฉียบแหลม รอบรู้ และวัยเพียง 7 ขวบก็เรียนจบ ไตรเพทแล้ว

มีเทพอีกองค์หนึ่งนามว่า กบิลพรหม เป็นอาจารย์บอกมนต์แก่คนในชมพูทวีป มีลูกศิษย์ลูกหามากมาย มีผู้เคารพนับถืออยู่ทั่วไป ได้ยินกิตติศัพท์ทางสติปัญญาอันยอดเยี่ยมของธรรม บาลกุมาร มาถึงจุดหนึ่ง เป็นจุดร้อนวิชาที่ว่าได้ ก็ธรรมดานักมวยต้องมีคู่ชก จะชกคนเดียวไม่ได้ แม้จะเก่งสักปานใดก็ตาม ถ้าไม่มีคู่ชกเสียแล้ว ก็วัดไม่ได้ว่าเก่งขนาดไหน จึงคิดทดลองภูมิปัญญา

¹ อ้างแล้ว, ประพันธ์ กุลวินิจฉัย, เทศกาลประเพณีไทย 12 เดือน, หน้า 88

โดยการเอาชีวิตเป็นเดิมพัน ตั้งปัญหาขึ้นมา 3 ข้อ ถามกุมารน้อยชื่อธรรมบาลกุมาร ถ้าตอบไม่ได้ ต้องตัดเศียรของตนบูชาความรู้กัน ผลปรากฏว่า ธรรมบาลกุมารน้อยตอบได้ เป็นอันว่าบรมอาจารย์ กบิลพรหมต้องตัดศีรษะของตนบูชาปัญหานั่น

อันที่จริง ธรรมบาลไม่ทราบคำตอบในทันที ผลัดวันตอบปัญหาไปอีก 7 วัน ครั้นเวลาล่วงจากนั้นไป 6 วัน ธรรมบาลกุมารก็ยังคงคิดหาคำตอบปัญหานั่นไม่ได้ จึงหลบออกจากปราสาทหนีเข้าป่า และไปนอนพักเอาแรงใต้ต้นตาล ขณะนั้นบนต้นตาลมีนกอินทรีพัวเมียคู่หนึ่งอาศัยอยู่ นางนกถามสามีว่า “พรุ่งนี้เราจะไปหาอาหารที่ไหน” นกสามีก็ตอบว่า “พรุ่งนี้เราไม่ต้องหากินไกล เพราะจะได้กินเศียรธรรมบาลกุมาร ซึ่งจะถูกทำวกบิลพรหมตัด เนื่องจากตอบปัญหา 3 ราศีไม่ได้” ซึ่งปัญหานั่นได้แก่ปัญหา 3 ราศี และมีคำตอบว่า

ตอนเช้าราศีของเราอยู่ใด ตอบว่า อยู่ที่ไบน้้า คนจึงต้องล้างหน้าทุกๆ เช้า
ตอนเที่ยงราศีของเราอยู่ใด ตอบว่า อยู่ที่อก มนุษย์จึงต้องเอาเครื่องหอมประพรมที่อก
ตอนค่ำราศีของเราอยู่ใด ตอบว่า อยู่ที่เท้า มนุษย์จึงต้องล้างเท้าก่อนเข้านอน

โชคดีเข้าข้างธรรมบาลกุมาร เมื่อได้ยินการไขปัญหาของนกอินทรีบนต้นไทร และจำจนขึ้นใจ ทั้งนี้เพราะธรรมบาลรู้ภาษานก จึงกลับสู่ปราสาทอันเป็นที่อยู่แห่งตน รุ่งขึ้นเป็นวันครบกำหนดแก้ปัญหามา 7 วัน ทำวกบิลพรหมมาฟังคำตอบ ธรรมบาลกุมารกล่าวแก้ปัญหามาตามที่นกอินทรีคุยกันทุกประการ ทำวกบิลพรหมจึงเรียกธิดาทั้ง 7 ของตนอันเป็นบริจาริกาคือหญิงรับใช้ของพระอินทร์มาพร้อมกัน แล้วบอกว่า ตนจะตัดเศียรบูชาธรรมบาลกุมาร ปัญหาว่า ศีรษะนี้เมื่อตัดแล้วจะทิ้งที่ไหนไม่ได้ เพราะถ้าทิ้งไปบนแผ่นดิน ไฟจะลุกไหม้ไปทั่วโลก ถ้าทิ้งไปบนอากาศ ฝนจะแห้งแล้ง ถ้าทิ้งลงไปในมหาสมุทร น้ำจะแห้ง จึงสั่งให้ธิดาทั้ง 7 คน เอาพานมารองรับศีรษะ แล้วตัดศีรษะส่งให้นางทวยษะธิดาคนโต นางทวยษะเอาพานรับเศียรบิดาไว้แล้วแห่ประตักกษิณรอบเขาพระสุเมรุ 60 นาที แล้วอัญเชิญไปไว้ในมณฑปถ้ำคันธุลี เขาไกรลาส บูชาด้วยเครื่องทิพย์ พระเวสสุกรรมก็เนรมิตโรงประดับด้วยแก้ว 7 ประการชื่อภควดีให้เป็นที่พักพิงเทวดา ครั้นครบ 365 วัน โลกสมมุติว่าเป็นหนึ่งปีเป็นสงกรานต์ 7 ธิดาของทำวกบิลพรหมก็ผลัดวาระกันมาอัญเชิญพระเศียรของพระบิดาออกแห่ประตักกษิณรอบเขาพระสุเมรุทุกปี

ในการครบกำหนด 365 วันนี้ เป็นพิธีใหญ่ นั่นคือนางเทพธิดาทั้ง 7 คนผลัดวาระกันทำหน้าที่ในการอัญเชิญพระเศียรทำวกบิลพรหมไปแห่ประตักกษิณรอบเขาพระสุเมรุครั้งหนึ่ง ซึ่งธิดาทั้ง 7 ของทำวกบิลพรหมนั้นเป็นพี่มาของคำวามางสงกรานต์ ดังนั้น ในรอบ 7 ปี มีนางสงกรานต์นี้ทำหน้าที่ไม่ซ้ำกัน ซึ่งผลัดเปลี่ยนกันไปตามวันของสัปดาห์ ดังนี้

วันอาทิตย์ เป็นวาระของธิดาชื่อ **ทงษะ** แต่งองค์ตัดดอกทับทิม เครื่องประดับปัทมราช (ทับทิม) ภัทษาหารอุทุมพร (ผลมะเคื่อ) อาวุธขวากจักร ช้ายสังข์ พาหนะครุฑ

วันจันทร์ เป็นวาระของธิดาชื่อ **โคราค** แต่งองค์ตัดดอกปีป เครื่องประดับมุกดา ภัทษาหารเตละ(น้ำมัน) อาวุธขวาพระขรรค์ ช้ายไม้เท้า พาหนะพยัคฆ์ (เสือ)

วันอังคาร เป็นวาระของธิดาชื่อ **รากษส** แต่งองค์ตัดดอกบัวหลวงเครื่องประดับแก้ว โมรา ภัทษาหารโลหิต อาวุธขวาตรีศูล (หลาวสามง่าม) ช้ายธนูพาหนะวราหะ(หมู)

วันพุธ เป็นวาระของธิดาชื่อ **มณฑา** แต่งองค์ตัดดอกจำปา เครื่องประดับไพฑูรย์ ภัทษาหารนมเนยอาวุธขวากเข็มหรือเหล็กแหลมช้าย ไม้เท้า พาหนะคัทรพา (ลา)

วันพฤหัสบดี เป็นวาระของธิดาชื่อ **กิริณี** แต่งองค์ตัดดอกกมณฑา เครื่องประดับมรกต ภัทษาหารถั่ว อาวุธขวากช้ายปืน พาหนะคช (ช้าง)

วันศุกร์ เป็นวาระของธิดาชื่อ **กัทิม** แต่งองค์ตัดดอกจกกลณี เครื่องประดับบุษราคัม ภัทษาหารกล้วยน้ำ อาวุธ ขวากพระขรรค์ ช้ายพิณ พาหนะมเหิงส์ (ควาย)

วันเสาร์ เป็นวาระของธิดาชื่อ **มโหทร** แต่งองค์ตัดดอกสามหาว เครื่องประดับนิลรัตน์ ภัทษาหารเนื้อทราย อาวุธ ขวากจักร ช้ายตรีศูล พาหนะมยุรา (นกยูง)¹

ตำนานนางสงกรานต์นี้มีกล่าวในบทความเรื่อง ประเพณีสงกรานต์ : สารระ ความหมาย คุณค่าและแนวปฏิบัติของคนไทยว่า รัชกาลที่ 3 โปรดให้จารึกเรื่องเกี่ยวกับสง กรานต์และนางสงกรานต์ไว้ในแผ่นศิลา 7 แผ่น ติดไว้ที่ศาลารอบพระมณฑปทิศ เหนือ ในวัดพระเชตุพนฯหรือวัดโพธิ์ ซึ่งมีรายละเอียดว่า นางสงกรานต์เป็นางฟ้าบน สวรรค์ชั้นจาตุมาหาราชิกา (สวรรค์ชั้นที่ 1 ในทั้งหมด 6 ชั้น) ซึ่งเป็สวรรค์ชั้นต่ำสุด มีค ้วยกัน 7 องค์เป็นพี่น้องกัน และดั่งนั้นก็เป็นบาทบริจาริกา แปลว่า นางบำเรอแทบ เทของพระอินทร์จอมเทวราช นางสงกรานต์เป็ธิดาของท้าวกบิลพรหม หรือท้าว รวมหาสงกรานต์ ซึ่งทำหน้าที่ในการรับสัระของท้าวกบิลพรหมแห่รอบเขาพระสุเมรุในแต ละรอบปีหรือในวันสงกรานต์นั่นเอง โดยมีเกณฑ์กำหนดว่า วันสงกรานต์ คือวันที่ 13 เมษายน ตรงกับวันใดก็ให้นางสงกรานต์ประจำวันนั้นเป็นผู้แห่นางสงกรานต์ 7 คน

2

¹ อ้างแล้ว, ประพันธ์ ฤทธิวิจิตร, เทศกาลประเพณีไทย 12 เดือน, หน้า 91.

² <http://www.fortunename.com/ploipla.php>

โดยสรุป เหตุเกิดของประเพณีสงกรานต์ตามคติอินเดีย ตามนัยข้อความข้างต้นนี้เป็นการนำเหตุการณ์มารวมเรียกว่าประเพณีสงกรานต์ได้อย่างไร เรื่องนี้ให้เราวิเคราะห์แต่ละประเด็นคือว่า

ลำดับที่ 1 เศรษฐี 2 ผัวเมียไม่มีบุตร

ลำดับที่ 2 ทำการบนบานขอบุตรกับรุกขเทวดาได้บุตรในเดือน 4

ลำดับที่ 3 ตั้งชื่อบุตรนั้นว่าธรรมบาลกุมาร

ลำดับที่ 4 รับทายปัญหา 3 ราศีกับกบิลพรหม

ลำดับที่ 5 พนันปัญหากันด้วยการตัดเศียร

ลำดับที่ 6 กบิลพรหมยอมตัดเศียรของตัวเอง

ลำดับที่ 7 มอบให้ธิดาคนโตชื่อทงษะบรรจุไว้ที่เขากลุณีเนรมิตก่อนเดือนเมษายน

ลำดับที่ 8 นำเศียรของบิดามาสร่งน้ำเมื่อครบปีในเดือนที่ราศีมีนกับราศีเมษบรรจบกัน

ปัญหาว่า ทำไมสงกรานต์จึงเกิดขึ้นในเดือนเมษายน จึงตอบได้ว่า ก็เพราะถือเอาคติที่ราศี 2 ราศีคือราศีมีนกับราศีเมษโคจรมาบรรจบกันแล้วตัดกันคือทาบเกี่ยวกันในเดือน 2 เดือนนี้ ก็สอดคล้องรับกันกับชื่อประเพณีที่ว่าสงกรานต์ ที่แปลว่าโคจรมาบรรจบกัน เมื่อเป็นดังนี้จะเป็นประเพณีสงกรานต์ในเดือนอื่น ๆ ไม่ได้ การเล่นน้ำกันในประเพณีนี้ก็มาจากคติตรงที่ธิดาทั้ง 7 คนที่ต้องเปลี่ยนวาระกันนำเศียรของบิดามาสร่งน้ำแล้วเวียนรอบเขา 60 นาที แต่บังเอิญว่าเป็นเดือนเมษายนซึ่งเป็นฤดูร้อนก็จึงถือคติเล่นน้ำกันในฤดูร้อนก็เท่ากับวันสงกรานต์เดือนเมษายนนั่นเอง

เมื่อมาถึงตอนนี้ เราจะคิดได้ไหมว่า ประเพณีสงกรานต์นี้มีกำเนิดในประเทศไทย เมื่อพิจารณาภาษาและธรรมเนียมปฏิบัติแล้ว เป็นประเพณีของไทยอีสาน มีประเพณีสงกรานต์ซึ่งเป็นหนึ่งเทศกาลทำบุญเดือนห้า ตามหลักธรรมเนียม ฮิตสิบสอง คือ “ฮิตหนึ่งนั้น พอถึงเดือนห้าให้พวกไพร่ชาวเมือง จงพากันสร่งน้ำซัดสีพระพุทธรูป ให้ ทำทุกวัดเพื่ออย่าไลบ่างห่างเสีย ให้พากันทำแท่น ๆ ไฟ ๆ บ่ได้ว่าทุกทั่วทั้งแผ่นดินให้ทำแท่นผู้คน จังสิสุขยังล้นทำถึกคำสอนฮิตคลองควรคือแต่ปฐมพูน”¹

คำว่า ฮิต หมายถึง ประเพณีประจำเดือนของรอบปี 12 เดือน ส่วนคำว่า ครองสิบสี่ หมายถึงหลักธรรมสำหรับปฏิบัติ จำนวน 14 ข้อ จึงรวมเรียกว่า ฮิตสิบสอง ครองสิบสี่² ดังนั้น ประเพณีสิบสองและครองสิบสี่ มีรายละเอียดว่า

¹ จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, ของดีอีสาน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2520), หน้า 152.

² www.google.com ฮิตสิบสอง ครองสิบสี่ วัฒนธรรมประเพณีของคนอีสาน

ประเพณีอีตสิบสอง

1. เดือนอ้าย เป็นเดือนประเพณีทำบุญเข้ากรรม เป็นกิจกรรมของสงฆ์ เรียกว่า เข้าปริวาสกรรม โดยให้พระภิกษุสงฆ์ที่ต้องอาบัติ (กระทำความผิด) สังฆทิสเสส ได้สารภาพต่อหน้าคณะสงฆ์ เพื่อเป็นการฝึกจิตสำนึกถึงความบกพร่องของตน แล้วปรับตัวประพฤติตนให้ถูกต้องตามพระวินัย

2. เดือนยี่ เป็นเดือนประเพณีทำบุญอุณฺณลาน จะทำเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวไร่และนาแล้ว ในพิธีนี้จะมีการทำบุญตักบาตร เลี้ยงพระประพรมน้ำพระพุทธมนต์แก่ชาวบ้านลานข้าว ที่นาและตอข้าวบริเวณใกล้ลานข้าวถือว่าเป็นสิริมงคล ทำให้ข้าวในนาอุดมสมบูรณ์ เจ้าของนาจะอยู่เป็นสุข ฝนตกต้องตามฤดูกาลข้าวกล้าจะงอกงามและได้ผลดีในปีต่อไป เมื่อเสร็จพิธีทำบุญอุณฺณลานข้าวแล้วชาวบ้านจึงจะขนข้าวใส่ยุ้งและเชิขวัณข้าวคือแม่โพสพไปยังยุ้งข้าวและทำพิธีสู่ขวัญกับสู่ข้าวเล่า (ยุ้ง) ข้าวเพื่อเป็นสิริมงคลต่อไป

3. เดือนสาม เป็นเดือนประเพณีทำบุญข้าวจี จัดทำกันในช่วงเทศกาลวันมาฆบูชา ชาวบ้านจะมาร่วมกันทำบุญตักบาตรในตอนเช้า ตอนค่ำจะมีการเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ ชาวบ้านจัดเตรียมข้าวจีแล้วนำไปถวายพระภิกษุสามเณรที่วัด เมื่อพระฉันเสร็จแล้วมีการฟังเทศน์ฉลองข้าวจีและรับพร มูลเหตุที่มีการทำบุญข้าวจี ซึ่งเป็นอาหารที่คนยากจนกินเป็นประจำ ไปถวายพระพุทธเจ้า พลังคิดว่า ขนมอบเป้งข้าวจีเป็นเพียงขนมของทาสที่ค้าด้วยพระพุทธรองค์หนึ่ง ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้จิตใจของนาง จึงทรงฉันเป้งข้าวจีต่อหน้านางทำให้เกิดความปีติดีใจ ครั้นตายไปก็จะได้ขึ้นสวรรค์ชาวอีสานจึงได้แบบอย่างในการทำเป้งข้าวจี ทำบุญข้าวจี ถวายพระมาโดยตลอดจวบจนปัจจุบัน

4. เดือนสี่ เป็นเดือนประเพณีทำบุญพระเวสหรือบุญมหาชาติ คำนี้ออกเสียงว่า พระเวศ เป็นสำเนียงของชาวอีสานที่มาจากคำว่า พระเวส ซึ่งหมายถึงพระเวสสันดร การทำบุญพระเวศ เป็นการทำบุญและฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรชาดก หรือเทศน์มหาชาติ ซึ่งมีจำนวน 13 กัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระเวสสันดร ผู้ซึ่งบำเพ็ญบารมีอันยิ่งใหญ่ด้วยการให้ทานหรือทานบารมีในชาติสุดท้ายก่อนที่จะมาเสวยชาติและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า บุญพระเวสเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ของชาวอีสาน นิยมทำกันทุกหมู่บ้าน ด้วยความเชื่อว่าหากได้ฟังเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์จบภายในวันเดียว อาณิสสสังข์จะคลบ้นดาลให้ไปเกิดในศาสนาของพระศรีอาริยมตไตรย ซึ่งเป็นยุคแห่งความสุข ความสมบูรณ์ตามพุทธคติที่มีมาแต่ครั้งพุทธกาล

5. เดือนห้า เป็นเดือนประเพณีทำบุญสงกรานต์ (บุญสงกรานต์) เป็นการทำบุญวันขึ้นปีใหม่ของไทยแต่โบราณ นิยมทำในเดือนห้าเริ่มตั้งแต่วันที่ 13 เมษายนถึงวันที่ 15 เมษายน คำว่าสงกรานต์ เป็นคำสันสกฤต แปลว่า ผ่านหรือเคลื่อนย้ายเข้าไปในที่นี้หมายถึง พระอาทิตย์ผ่านหรือเคลื่อนย้ายเข้าไปในจักรราศีหนึ่งเป็นเดือนที่เริ่มต้นปีใหม่ การทำบุญสงกรานต์จะมีพิธีสงฆ์ พระพุทธรูป พระสงฆ์ ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ นอกจากนี้ชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรก่อดวงพระเจดีย์ทรายและมีการเล่นสาดน้ำกันอย่างสนุกสนานนานตลอดทั้งวัน

6. เดือนหก เป็นเดือนประเพณีทำบุญบั้งไฟ บุญบั้งไฟเป็นงานสำคัญของชาวอีสานก่อนลงมือทำนา ด้วยความเชื่อว่าเป็นการขอฝนเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าในนาอุดมสมบูรณ์ ประชาชนอยู่อย่างมีความสุข ในงานจะมีการแห่บั้งไฟ และจุดบั้งไฟเพราะเชื่อว่าเป็นการส่งสัญญาณขึ้นไปบอกพญาแถน ให้ส่งน้ำฝนลงมา ระหว่างที่มีการจุดบั้งไฟชาวบ้านจะมีการแข่งอย่างสนุกสนาน การทำบุญบั้งไฟนับเป็นการชุมนุมที่สำคัญของคนในท้องถิ่นที่มาร่วมงานบุญกันอย่างสนุกสนานเต็มที่ มีการนำสัญลักษณ์ทางเพศมาล้อเลียนในขบวนแห่บั้งไฟ โดยไม่ถือว่าเป็นเรื่องหยาบคายการทำบุญบั้งไฟนี้บางที่จะตรงกับประเพณีบุญวันวิสาขบูชาด้วย

7. เดือนเจ็ด เป็นเดือนประเพณีทำบุญช่าชะ (บุญช่าชะ) เป็นการทำบุญเพื่อชำระล้างสิ่งที่ไม่ดีเป็นเสนียดจัญไรอันจะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่บ้านเมือง เป็นการปัดเป่าความชั่วร้ายให้ออกจากหมู่บ้าน ชาวบ้านจะพากันเก็บกวาดบ้านเรือนให้เรียบร้อยเป็นการทำความสะอาดครั้งใหญ่ในรอบปี สิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายให้จัดออกไป เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคนในหมู่บ้าน มูลเหตุที่มีการทำบุญช่าชะ เนื่องมาจากสมัยพุทธกาลมีโรคห่า (อหิวาตกโรค) ระบาดมีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมากที่เมืองไพศาลี พระพุทธเจ้าจึงได้เสด็จมาโปรดทำให้เกิดฝนห่าใหญ่มาชำระบ้านเมือง มีการสวดปัดรังควานและประพรมน้ำมนต์ตามหมู่บ้าน และแก่ชาวบ้านเพื่อเป็นสิริมงคลนอกจากทำบุญช่าชะแล้วยังมีการทำพิธีบูชาผีบรรพบุรุษ ผีบ้าน ผีเมือง ผีปู่ตา ผีตาแฮก (ผีประจำไร่นา) และเช่นสรวงหลักเมืองเพื่อเป็นการระลึกถึงผู้มีพระคุณเพื่อให้บ้านเมืองสงบสุข

8. เดือนแปด เป็นเดือนประเพณีทำบุญเข้าพรรษา การเข้าพรรษาเป็นกิจของภิกษุสามเณรที่จะต้องอยู่เป็นประจำในวัดใดวัดหนึ่งตลอด 3 เดือน กำหนดเอาตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ห้ามมิให้พระภิกษุสามเณรไปพักแรมคืนที่อื่น การทำบุญเข้าพรรษาเป็นประเพณีทางศาสนาโดยตรง จึงคล้ายกับภาคอื่นๆ ในประเทศไทย ในพิธีจะมีการทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุ สามเณร มีการฟังธรรมเทศนา ชาวบ้านจะหล่อเทียนขนาดใหญ่ถวายวัด

เป็นพุทธรูปและเก็บไว้ตลอดพรรษา การทำเทียนถวายวัดในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา มีความเชื่อแต่โบราณว่า หากใครทำเทียนไปถวายวัด เมื่อเกิดชาติใหม่ ผู้นั้นจะได้เสวยสุข หากมิได้ขึ้นสวรรค์แต่เกิดบนโลกมนุษย์ผู้นั้นจะมีความเจตียวจลาค มีสติปัญญาไหวพริบเป็นเลิศ ประจุแสงเทียนอันสว่างไสว

9. เดือนเก้า เป็นเดือนประเพณีทำบุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อถึงวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านจากกันทำข้าวปลาอาหารหวานพร้อมหมากพลูตั้งแต่เช้ามีดห่อใส่ใบตอง เรียกว่า ข้าวประดับดิน นำไปวางไว้ตามโคนต้นไม้ในบริเวณวัด เพื่อให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วนั้นมากิน เพราะเชื่อว่าในช่วงเดือนเก้าผู้ที่ล่วงลับแล้วจะได้รับการปลดปล่อยให้ออกมาท่องเที่ยวได้ ในพิธีบุญข้าวประดับดิน ชาวบ้านจะวางข้าวประดับดินไว้พร้อมจุดเทียนบอกกล่าวให้มารับเอาอาหารและส่วนบุญนี้ จากนั้นชาวบ้านจะเอาอาหารไปทำบุญตักบาตรถวายทานแด่พระภิกษุสามเณร สมาทานศีล ฟังเทศน์และกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว

10. เดือนสิบ เป็นเดือนประเพณีทำบุญข้าวสาก เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย โดยมีการทำสลากให้พระจับ เพื่อที่จะได้ถวายของตามสลากนั้น เป็นการทำบุญที่ต่อเนื่องจากพิธีในเดือนเก้าเพราะถือว่าเป็นการทำบุญส่งล่วงลับไปแล้วที่ได้ออกมาท่องเที่ยว ให้กลับสู่แดนของคน ในเดือนสิบนี้ชาวบ้านจะนำห่อข้าวสากไปวางไว้บริเวณวัดพร้อมจุดเทียนและบอกให้ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้วมารับอาหารและผลบุญที่อุทิศให้

11. เดือนสิบเอ็ด เป็นเดือนประเพณีทำบุญออกพรรษา จัดทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เป็นการทำบุญที่สืบเนื่องมาจากบุญเข้าพรรษาในเดือนแปด ที่พระภิกษุสามเณรได้เข้าพรรษาเป็นเวลานานถึง 3 เดือน ดังนั้น ในวันที่ครบกำหนดพระภิกษุสามเณรเหล่านั้นจะมารวมกันทำพิธีออกวัสสาปวารณา วันนี้เป็นวันที่ภิกษุสามเณรมีโอกาสมาชุมนุมกันอย่างพร้อมเพรียงกันที่วัด ชาวบ้านถือว่าเป็นวันสำคัญและเป็นระยะที่ชาวบ้านหมดภาระในการทำนาไร้อากาศในช่วงนี้จะเย็นสบายจึงถือโอกาสมาร่วมกันทำบุญ มีการตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุ สามเณร มีการกวนข้าวทิพย์ถวายรับศีลสวดมนต์ฟังเทศน์และถวายผ้าจำนำพรรษา ตอนค่ำจะมีการจุดประทีปโคมไฟในบริเวณวัดแลหน้าบ้าน บางท้องถิ่นอยู่ใกล้บริเวณแม่น้ำจะมีการไหลเรือไฟ (ล่องเรือไฟ) เพื่อเป็นการบูชาการวะแม่คงคา

บางแห่งมีการแข่งเรือยาวเพื่อความสนุกสนานและสามัคคีร่วมกันในงานอีกด้วย

12. เดือนสิบสอง เป็นเดือนประเพณีทำบุญกฐิน เป็นการถวายผ้าจีวรแด่พระสงฆ์ที่จำพรรษาครบ 3 เดือน งานบุญนี้มีระยะเวลาทำตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 จนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 มูลเหตุที่มีการทำบุญกฐินนั้น มีเรื่องเล่าว่า มีพระภิกษุจำนวนหนึ่งได้เดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ระหว่างการเดินทางนั้นยังเป็นช่วงหน้าฝนและระยะทางไกลจึงทำให้ผ้าจีวรของพระภิกษุเหล่านั้น

เปียกน้ำประออนโคลนไม่สามารถหาผ้าผัดเปลี่ยนได้ พระพุทธเจ้าได้เห็นถึงความยากลำบากนั้น จึงมีพุทธบัญญัติให้ภิกษุแสวงหาผ้าและรับผ้ากฐินได้เป็นเวลาหนึ่งเดือนหลังออกพรรษาชาวบ้านจึงได้จัดผ้าจีวรนำมาถวายพระภิกษุในช่วงเวลาดังกล่าว จนกลายเป็นประเพณีทำบุญกฐินมาจวบจนปัจจุบัน ก่อนการทำกฐินเจ้าภาพจะต้องจองวัดและกำหนดวันทอดกฐินล่วงหน้า เตรียมผ้าไตรจีวร พร้อมอัฐบริวารและเครื่องไทยทาน มีการบอกบุญแก่ญาติมิตร ตอนเช้าในพิธีจะแห่ขบวนกฐินเพื่อนำไปทอดที่วัดและแห่กฐินเวียนประทักษิณรอบอุโบสถ 3 รอบ จึงทำพิธีถวายผ้ากฐินจากปูยฝ้ายจนสามารถนำไปทอดให้เสร็จภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาเริ่มทำเชื่อว่าจะได้บุญมากกว่าอย่างอื่น

ครองสิบสี่

หลักธรรมสำหรับปฏิบัติ ครองสิบสี่

ครองสิบสี่ ตามคติการถือปฏิบัติของชาวอีสานนั้น ถือเป็นหลักธรรมในการครองบ้านครองเรือนที่ควรปฏิบัติ ซึ่งหากใครที่ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดแล้ว นับเป็นบุคคลอยู่ในศีลในธรรมเป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไปหลักปฏิบัติ 14 ประการ ได้แก่

1. หูเมือง เป็นราชทูตต่างหน้าแทนบ้านเมือง หมายถึง เป็นบุคคลที่พูดจาไพเราะอ่อนหวาน พูดจริง
2. ตาเมือง เป็นนักปราชญ์ มีความรอบรู้ในวิชาการบ้านเมือง รู้หลักธรรม
3. แก่นเมือง เป็นผู้ทรงคุณธรรม ยุติธรรม
4. ประตุมือง เป็นผู้มีความสามารถในการใช้ศัตราวุธยุทธ โธปกรณ์
5. รากเมือง เป็นผู้รอบรู้ในด้านโหราศาสตร์ ดาราศาสตร์
6. เหง้าเมือง เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์
7. ขางเมือง เป็นผู้ชำนาญในการออกแบบ ชำนาญในการศึก
8. ซื่อเมือง เป็นผู้มิตระกูลเป็นนักปราชญ์ผู้กล้าหาญ
9. แเปเมือง เป็นผู้มิตศัลยกรรมอันดี ตัดสินคดีความเที่ยงธรรม
10. เขตเมือง เป็นผู้ทำหน้าที่พิทักษ์เขตเมือง รักษาเขตแดนบ้านเมือง
11. ใจเมือง เป็นผู้ทำหน้าที่ปกครองบ้านเมืองที่ดี
12. ค่าเมือง เป็นผู้พิทักษ์รักษาให้เมืองมีค่า มีเงินทอง ดิดต่อค่าขาย
13. สติเมือง เป็นผู้รู้จักการรักษาพยาบาล หมอยา
14. เมฆหมอกเมือง เป็นผู้ทำหน้าที่ประคองเทพอารักษ์พิทักษ์เมืองเป็นหลักเมืองการถือครองสิบสี่ประการนี้ นับเป็นการรักษาบ้านครองเรือนมีศีลธรรม มีทศพิชราชธรรม

เมื่อสรุปเหตุเกิดของสงกรานต์ตามคติอีสานแล้ว ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีหนึ่งในประเพณี 12 เดือน ที่เรียกกันว่าฮีตสิบสอง ครองสิบสี่ และประเพณีนี้เกิดขึ้นในเดือนเมษายน คือเป็นเดือนของราศีเมษ ซึ่งเป็นเดือนโคจรบรรจบกันของราศีมีนตัดกัน ใน 2 เดือนนี้พอจึงได้ชื่อว่าสงกรานต์ แปลว่าตัดกันตามชื่อสงกรานต์ที่แปลว่าตัด

(2) แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม

ความประพฤติที่ถูกต้องตรงกับภาษาอังกฤษว่า Rightness ตรงกับคำว่า “ธรรม” มาจากภาษาละตินว่า Rectus หมายถึงเที่ยงตรง (Straight) คือเที่ยงตรงตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ วินัย (Rule) ดังนั้น คำว่าประพฤติถูกต้องจึงหมายถึงถูกต้องตามกฎหมายที่สังคมกำหนดไว้ คำที่เชื่อมโยงคำว่าความถูกต้องนี้คือคำว่าดี (Good) ซึ่งเป็นที่คำเรียกถึงเป้าหมายแห่งชีวิตของมนุษย์

คำว่า ดี นี้เป็นคุณค่าสำหรับเป้าหมายบางอย่าง เช่น ยาคี ก็จะมีเฉพาะโรคนี้ ๆ เช่นเดียวกับคนประพฤติดี จะเป็นประโยชน์ต่อเป้าหมายคือความสุขที่ตนมุ่งหวัง ความดีนี้เป็นยอดปรารถนาของมนุษย์ (The supreme end at which we aim) บางคนอาจจะมีหลายเป้าหมายในการทำหนึ่ง ๆ ของตน ตัวอย่าง การสร้างบ้าน การเขียนหนังสือ การสอบที่ได้คะแนนดี เป็นต้น จริยธรรมเป็นการศึกษาถึงพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งหมดอย่างมีเป้าหมาย เป็นการศึกษาถึงจุดมุ่งหมายในประการต่าง ๆ เช่นความมั่งคั่ง ความอิสระ อำนาจ ความรู้ ความรัก เป็นต้น อาจจะมีมุ่งหมายเฉพาะหน้าหรือเฉพาะเรื่องเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด หรือความดีสูงสุดของชีวิตในองค์รวม (Summum Bonum or Supreme Good) คำว่าดี ทางปรัชญาหมายถึงลักษณะที่เป็นไปในทางที่ต้องการ หรือคุณค่าแห่งการกระทำตามเป้าหมาย ในพระพุทธศาสนาหมายถึงสภาวะธรรมขั้นสูงสุดคือนิพพาน

ความประพฤติที่จะชื่อว่าดีนั้น จะต้องมิมีโนธรรมสำนึกว่าอะไรดีมีคุณประโยชน์อะไรชั่วให้โทษ หากการทำนั้นมีโนธรรมเข้าแทรก เป็นแรงผลักดันให้กระทำ เรียกว่ามีความประพฤติดี มีพฤติกรรมในศีลธรรม ถ้าตรงกันข้าม จงใจปฏิบัติฝ่าฝืนมโนธรรมเรียกว่าประพฤติเลว การกระทำที่ประกอบด้วยมโนธรรมนี้ แม้จะตัดสินใจปฏิบัติเฉพาะหน้าก็ตาม เช่น เราเห็นคนตกน้ำ เราต้องยอมเปียกหรือพลาดเวลาขึ้นเครื่องบินเพื่อช่วยเหลือคนตกน้ำนั้นก็ถือว่ามโนธรรมสำนึกที่ดี ถ้าการกระทำด้วยมโนธรรมนั้นจนเป็นนิสัย (Habit) เรียกว่าประพฤติดีจนเป็นนิสัยหรือดีจนเคยชิน

คำว่า จริยธรรม (Moral) คือหลักการแห่งความพฤติกรรมบนกฎเกณฑ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมนั้น ถ้าพิจารณาตามหลักภาษาแล้ว คำว่า จริยะ แปลว่าประพฤติ คำว่าศาสตร์ แปลว่าวิชาการหรือหลักการ เมื่อรวมคำแล้ว ก็จะแปลได้ว่าวิชาหรือหลักการแห่งความประพฤติ และมีคำว่าดีเข้ามาต่อท้ายซึ่งก็เป็นเป้าหมายแห่งความประพฤติ เช่นว่า

ศาสนาพุทธ ถือการประพฤติตามธรรมที่มุ่งพระนิพพานเป็นหลักการแห่งการประพฤติดี ศาสนาพราหมณ์ ถือการปฏิบัติหน้าที่ตามระบบวรรณะเป็นหลักการความประพฤติดี ศาสนาขงจื้อ ถือการประพฤติความเคารพต่อบรรพบุรุษเป็นหลักการประพฤติดี ศาสนายูดาห์ ถือการปฏิบัติตามพระบัญญัติของพระยะโฮวาห์เป็นหลักการประพฤติดี ลัทธิโซฟิสม์ (Sophism) ถือการประพฤติในการใช้ชีวิตอย่างฉลาดเป็นหลักการประพฤติดี นักปราชญ์อริสโตเติล ถือการมีความรู้ที่คู่กับคุณธรรมเป็นหลักการประพฤติดี เป็นต้น จะเห็นได้ว่าแต่ละกลุ่มนั้นมีจุดหมายดีในตัว แต่จะต่างกันอยู่ที่วิธีการ ขอบข่ายของแต่ละกลุ่มบุคคลที่นำไปใช้ และอาจจะนำไปอธิบายอย่างสับสนได้ จึงต้องกำหนดขอบเขตให้ชัดเจนในคำที่อธิบายร่วมกัน ดังนี้

อีกประการหนึ่งคำว่า จริยธรรม คือ ประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติ บางครั้งใช้เรียกพร้อมกับคำว่า จรรยาบรรณ หมายถึงหลักแห่งความประพฤติหรือแสดงออกทางกาย วาจา ซึ่งมีขอบข่ายการใช้เฉพาะกลุ่มอาชีพ เป็นหลักเฉพาะสาขาอาชีพนั้น เป็นลักษณะการประยุกต์จริยธรรมเข้าหาอาชีพของบุคคลนั้น ๆ เช่น จริยธรรมข้าราชการทหาร จริยธรรมแพทย์ จริยธรรมนักการเมือง หรือจรรยาบรรณทนายความ จรรยาบรรณครู ตัวอย่างสภาวิจัยแห่งชาติที่ได้กำหนดจรรยาบรรณของนักวิจัยไว้ว่า “จรรยาบรรณ หมายถึงหลักเกณฑ์ควรประพฤติของนักวิจัยทั่วไป เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมและหลักวิชาการที่เหมาะสม ตลอดจนประกันมาตรฐานการศึกษาค้นคว้าให้เป็นไปอย่างสมศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของนักวิจัย”

ดังนั้น จริยธรรม เป็นเรื่องที่สำคัญ เพื่อควบคุมการประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่อยู่ในกรอบศีลธรรม กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ดีงาม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการอยู่ร่วมกันของสังคม และเป็นวิถีทางนำ ให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบและสันติสุข

ปัญหา 3 ราศีที่เกิดขึ้นจากประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีที่ให้คุณค่าทางจริยธรรมสูงมาก เนื่องจากมีเทพ-พรหมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย นั่นคือ ธรรมบาลกุมารกับท้าวกบิลพรหม ดังปัญหา 3 ราศี (หรือ 3 ศรี) ซึ่งเป็นปัญหาจริยธรรมที่ใช้เศียรเป็นเดิมพัน ทำให้เราเข้าใจได้ว่า เทวดาต้องปฏิบัติธรรม เคารพธรรม โดยสรุปแล้วปัญหา 3 ราศีนี้ คำตอบที่ได้ เป็นการเสริมสร้างให้เด็กมีคุณธรรม จริยธรรม และมีวินัยในตนเองนั่นเอง

เนื่องจากพระพรหม 2 องค์ คือท้าวกบิลพรหมทนายปัญหา 3 ราศีกับธรรมบาลกุมาร มีการเดิมพันด้วยเศียร คือถ้าใครตอบไม่ได้ องค์นั้นต้องตัดศีรษะบูชาความรู้กัน ปรากฏว่า ธรรมบาลกุมารตอบปัญหาได้ ท้าวกบิลพรหมต้องยอมตัดเศียรของตนบูชาความรู้ของธรรมบาลกุมาร ปัญหาที่เกิดขึ้นว่า เศียรที่ตัดแล้วนี้จะนำไปทิ้งที่ไหนไม่ได้ เพราะจะทำให้ผู้ทิ้งนั้นเดือดร้อน ความเดือดร้อนนี้มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมดินฟ้าอากาศด้วย คือหากทิ้งในทะเล จะทำให้น้ำแห้ง ที่

ไปในอากาศ ฝนจะแล้ง ทิ้งบนบก ไฟก็จะไหม้ คำว่าทิ้งที่ไหนไม่ได้ จะทำให้เดือดร้อนแก่ผู้ทิ้งนี้ เป็นปริศนาธรรม หมายถึงความเคารพนับถือ บูชา นั่นคือว่า พ่อแม่ทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นดังพรหม ตามคำบาลีว่า พุรุมมาติ มาตาปิโตร¹ ซึ่งหมายถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาคือพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ในเมื่อพ่อแม่เป็นดังพรหม ดังที่กฤษณาวิจิตร ประพันธ์ไว้ว่า เปรียบดังพรหมดังพระเทพเจ้า เปรียบครูเฝ้าอบรมบ่มนิสัย เปรียบดังพระอรหันต์ อนันต์ชัย พุทธองค์เปรียบไว้คือแม่เรา”² ก็เป็นความสำนึกของลูก ๆ จะต้องแสดงความเคารพ รวมถึงเลี้ยงดูเป็นการตอบแทน ถ้าลูกคนใดไม่ตอบแทนพ่อแม่ถือว่าเป็นคนอกคตัญญู ผลจะทำให้ลูก อกคตัญญุนั้นตกต่ำ ทำมาหากินไม่เจริญก้าวหน้าในชีวิต คือเดือดร้อนเป็นดังการทิ้งเสียของทำวบกิ พรหมไป ผลที่ตามมาคือความเดือดร้อนอย่างนั้น

ปัญหาที่กล่าวไว้ข้างต้นนั้น คือ ปัญหา 3 ราศี ปัญหานี้มี 3 ข้อซึ่งสัมพันธ์กับกาลเวลา คือข้อที่ 1 เวลาเช้าถามว่า ราศีอยู่ที่ไหน ตอบว่าราศีอยู่ที่ใบหน้า จึงล้างหน้า แปรงฟัน ถามว่า เวลา กลางวัน ราศีอยู่ที่ไหน ตอบว่า ราศีอยู่ที่อก จึงเอาน้ำลูบอก ถามว่า เวลากลางคืน ราศีอยู่ที่ไหน ตอบ ว่า ราศีอยู่ที่เท้า จึงล้างเท้าก่อนเข้านอน

ความนัยของปัญหา 3 ราศีนี้ เมื่อวิเคราะห์ดูแล้ว ทราบว่าเป็นปัญหาจริยธรรม แม้จะเป็นปัญหาของเทพของพรหมก็ตาม ก็เป็นเทพที่สร้างจริยธรรม ที่ถามว่า เช้าราศีอยู่ที่ไหน คำตอบคือ อยู่ที่ใบหน้า ความหมายของคำถามนี้ไม่ได้หมายถึงให้รู้ว่าราศีอยู่ที่นั่นที่นี้เท่านั้น หากแต่ว่า เป็นการเสริมราศีให้เกิดขึ้นที่ใบหน้าตนเอง แล้วราศีคืออะไร ราศีก็คือความงดงาม ดูดี สดสวย มีเสน่ห์ เวลาเราเห็นใคร ๆ ที่มีความสุขสบาย มีเงินใช้ ผิวพรรณเปล่งปลั่ง เรามักจะพูดกันว่า ราศีดี ราศีจับ โหงเฮ้งให้ เป็นต้น ในทางกลับกัน ถ้าหน้าตาไม่ได้ล้าง ฟันไม่ได้แปรง ผมไม่ได้หวี ตัวไม่ได้แต่ง ก็จะดูมอมแมม ถ้าผมยาว ๆ แล้วไม่ได้หวี ก็จะดูยุ่งเหยิงทีเดียว ฟันไม่ได้แปรงแล้วจะยื่นพุดใกล้ใคร ได้ เขาจะต้องปิดจมูก แถมยังจามอีกด้วย ปัญหาต่อมา ถามว่า กลางวันราศีอยู่ที่ไหน คำตอบคืออยู่ ส่วนนอกของเรา ความหมายคือให้อวดทน ระวังยับยั้งความโกรธ ความหงุดหงิด กระวนกระวายที่มา กับอากาศร้อน ๆ แต่ให้มีอารมณ์เย็น ๆ ดั่งน้ำเย็น ๆ ซโลมอดตรงหัวใจ จึงจะเกิดความงามในชีวิต ไม่ได้หมายความว่า ทำอกให้งาม ตามคำว่าราศี ส่วนสุดท้าย ถามว่า กลางคืน ราศีอยู่ที่ไหน คำตอบ คือ อยู่ที่เท้า นี่ก็อีกแหละว่า ไม่ได้หมายถึงทำเท้าให้งามตามคำแปลของคำว่าราศีหรอก หากแต่ว่า หมายถึงให้ล้างเท้าก่อนนอน เพราะกลางคืนไปเที่ยวเตร่มาจากไหน เหยียบขี้วัว ขี้ควาย เท้าเปื้อนฝุ่น

¹ อ.จ.ด.ก. (ไทย) 21/63/107.

² อ้างใน พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), อนุทินธรรมะ : ธรรมะสำหรับ 365 วัน, กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2539), หน้า 134.

หากไม่ได้ล้างแล้วเข้าอนเลย แน่แน่นอนจะต้องทำให้ที่นอนเปื้อนเปรอะ สกปรก ความสกปรกนี้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคนานาชนิด เช่นกาฬโรค อหิวาตกโรค แม้โรคไข้หวัดใหญ่ 2009 เป็นต้น

(3) แนวคิดทฤษฎีและเกณฑ์ตัดสินจริยธรรม

จริยธรรม เป็นเรื่องว่าด้วยหลักแห่งความประพฤติ การปฏิบัติตนต่อสังคม ต่อสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ทั้งตามแนวปฏิบัติศาสนา กล่าวถึงลักษณะความผิดความถูก ความเหมาะสมหรือไม่เพียงไร สอดคล้องกับหน้าที่ของจริยธรรมซึ่งมีหน้าที่เป็นหลักตัดสินพฤติกรรมของมนุษย์ว่าอย่างไรผิด อย่างไรถูก มาตราทางพระพุทธศาสนาได้กำหนดความผิดความถูกไว้อย่างชัดเจนว่า กรรมใดที่ทำด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลงแล้ว กรรมนั้นเป็นอกุศล การตัดสินอื่นจากนี้ เป็นเกณฑ์รองโดยอาศัยจากความเห็นของวิญญูชน ถ้าท่านมีความเห็นว่าถูกต้อง เหมาะสมแล้ว ก็ควรปฏิบัติตาม แต่ถ้าเห็นว่าเป็นการกระทำที่น่าตำหนิ ก็ไม่ควรฝืนทำเพราะเสี่ยงต่อสังคมไทย

จริยธรรม นอกจากมีหน้าที่ตัดสินความดี ความชั่วแล้วยังมีเป้าหมายของการกระทำนั้น อีกด้วยนั่นคือ ความสุข ถือความสุขเป็นเป้าหมายการกระทำทุกชนิด การตัดสินว่า การเอาใจเอาเปรียบกัน การอาฆาตมาดร้ายต่อกันเป็นทุกข์ ควรหลีกเลี่ยง แต่การสร้างความรักความสามัคคีต่อกัน ช่วยเหลือกันและกันเป็นทางแห่งความสุข ควรปฏิบัติ การหักห้ามจากความชั่ว การสนับสนุนการทำความดีก็เพื่อความสุขของชีวิตส่วนตนและสังคมนั่นเอง

อิมานูเอล คานท์ (I. Kant) มีทฤษฎีและการตัดสินทางจริยธรรมอยู่ว่า “ความดีแท้เกิดจากเจตนาดีและทำตามหน้าที่ และถือว่าการทำตามหน้าที่กับการทำด้วยเจตนาดีเป็นสิ่งเดียวกัน”¹ คานท์ใช้คำนี้เป็นเครื่องมือทำหน้าที่เป็นหลักวิชาการตัดสินการกระทำที่จะเรียกว่าดี-ไม่ดีของมนุษย์ นั่นคือการทำความดีนั้นจะต้องถูกหน้าที่ด้วย มีเจตนาดีด้วย หากทำไปโดยไม่มีเจตนาที่ดี และไม่ถูกหน้าที่ก็สามารถทำได้ แต่ไม่มีค่าทางจริยธรรมอะไร มีแต่จะถูกมองว่าก้าวก่ายหน้าที่ (off side) จึงสรุปเป็นคำเรียกว่า “ความดีที่จะได้ ขอให้เป็นการทำความดีจากการทำในหน้าที่” เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมของคานท์เป็นลักษณะสากล คือคงที่ สมบูรณ์ ไม่มีเงื่อนไข ไม่แปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ไม่ขึ้นกับอารมณ์ คานท์กล่าวด้วยว่า “คุณค่าทางศีลธรรมนั้น มิได้อยู่ที่การกระทำนั้นบรรลุผลตามเป้าหมาย”² นั่นคืออยู่ที่เจตนาดีด้วย กรณีการพูดความจริงต้องดีทุกเมื่อ ไม่ว่าจะพูดที่ไหน กับใคร จะมีคุณค่าดีอยู่ในตัวเสมอ เป็นอมตะ

¹ วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น, (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2523), หน้า 108.

² I. Kant, *The Moral Law*, tr.by H.J.Paton, (London: Longsman's Green, 1909), p. 19.

ปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงทฤษฎีและเกณฑ์ตัดสินจริยธรรม โดยแบ่งเป็น 2 เกณฑ์ คือ เกณฑ์หลัก และ เกณฑ์รอง ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า

เกณฑ์ตัดสินหลัก

1. พิจารณามูลเหตุว่า เป็นเจตนาที่เกิดจากกุศลมูลคือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ หรือเกิดจากอกุศลมูลคือ โลภะ โทสะ โมหะ อย่างไร
2. พิจารณาตามสภาวะว่า เป็นสภาพที่เกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจหรือไม่ ทำให้จิตสบาย ไร้โรค ปลอดโปร่ง ผ่องใส สมบูรณ์หรือไม่ ส่งเสริมหรือบั่นรอนคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ช่วยให้กุศลธรรม (สภาพที่เกื้อกูล)ทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้น กุศลธรรมทั้งหลายลดน้อยลง หรือให้กุศลธรรมลดน้อยลง อกุศลธรรมทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้น ตลอดจนมีผลต่อบุคลิกภาพอย่างไร

เกณฑ์ตัดสินรอง

1. ไข้มนตร์ธรรม คือความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนเองพิจารณาว่า การที่กระทำเช่นนั้นตนเองดีเสียตนเองได้หรือไม่ เสียความเคารพตนหรือไม่
2. พิจารณาความยอมรับของวิญญูชน หรือนักปราชญ์หรือบัณฑิตชน ว่าเป็นสิ่งที่วิญญูชนยอมรับหรือไม่ขึ้นชมสรรเสริญหรือตำหนิติเตียน
3. พิจารณาลักษณะและผลของการกระทำต่อตนเอง โดยเป็นการเบียดเบียนตนเอง และต่อผู้อื่น พิจารณามีประโยชน์สุขหรือเป็นไปเพื่อโทษทุกข์อย่างไร¹

จากการที่เราได้ศึกษาเรื่องนี้ ทำให้ทราบว่า พระพุทธศาสนามีหลักการตัดสินปัญหาจริยธรรมที่แน่นอน โดยกำหนดไว้เป็นเกณฑ์ตัดสินเป็นลำดับที่ 1-2-3 ทำให้ง่ายต่อการพิจารณาชี้ขาดในความผิดความถูกของตนและคนอื่น หลักธรรมเบื้องต้นที่เป็นหลักสูตรนันทธรรมชั้นตรีว่าด้วยเรื่องมูลเหตุแห่งความชั่วหรืออกุศลมูลที่ประกอบด้วย โลภะ ความโลภ โทสะ ความโกรธ และโมหะ ความหลง ในทางตรงกันข้าม มูลเหตุแห่งความดีหรือกุศลธรรมคือ อโลภะ ความไม่โลภ อโทสะ ความไม่โกรธ และ อโมหะ ความไม่หลง เมื่อนำปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตถึงปัจจุบันมาคิดเปรียบเทียบดูแล้วจะเห็นได้ว่า บางคนแม้เป็นคนครอบครัวระหว่างพี่ ๆ น้องเดียวกัน มีปัญหาเรื่องทรัพย์สินสมบัติที่พ่อแม่แบ่งให้ ได้ส่วนแบ่งที่ดินในที่ที่ไม่อยากได้ เป็นทำเลที่ไม่ดี ไกลน้ำ ไกลถนนหนทางหรือได้ไม่เท่าพี่น้องคนอื่น ขอให้มีการแบ่งกันใหม่ ภายหลังที่พ่อแม่เสียชีวิตไปแล้ว พี่น้องบางคนก็ยืนยันว่าไม่แบ่งให้ โดยอ้างว่าไม่เงินค่าสั่งพ่อแม่ที่ให้ไว้ สร้างความไม่พอใจให้กับผู้ขอ

¹ พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543), หน้า 179.

แบ่ง ตัดสินปัญหาด้วยการฆ่ากัน ในที่สุดพี่น้องต้องสังเวชชีวิตไปคนหนึ่ง ส่วนตนเองในฐานะฆาตกรต้องถูกจองจำในคุกตลอดชีวิต

ถ้าเราพิจารณากรณีปัญหาข้างต้น พี่น้องผู้เป็นฆาตกรตกอยู่กุศลมูลทั้ง 3 ประการ คือ ตกอยู่ในความโลภที่ไม่รู้จักพอตามที่พ่อแม่พิจารณาแบ่งที่ดินให้ตามสมควรแก่คุณสมบัติของตน ตกอยู่ในโทสะ ที่สามารถฆ่าพี่น้องร่วมพ่อแม่ได้ ตกอยู่ในโมหะ ที่เห็นแก่ได้ เห็นแก่ตัวเอง ไร้ความละอาย ไม่เห็นความถูกต้องในความเป็นพี่เป็นน้อง ไม่เห็นแก่ว่าจากศีลศีลธรรมของพ่อแม่ ไม่เปิดตาแห่งปัญญาออกดูโลก ดูสังคมที่เจริญแล้ว ชาวบ้านชาวเมืองคนอื่นที่เชื่อฟังพ่อแม่มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและอนาคตเพียงใด และเหตุนี้สังคมชาวจีน จึงมีธรรมเนียมประเพณีไหว้บรรพบุรุษ นับถือบรรพบุรุษดังเทพเจ้า เพราะถือคติว่า การเคารพบรรพบุรุษมีพ่อแม่เป็นต้น ทำให้ชีวิตเจริญ

พระพุทธศาสนาเองได้เน้นเรื่องความกตัญญูไว้เป็นหลักสำคัญ โดยถือลูกที่กตัญญู เป็นนิमितแห่งความดี ดังนั้น มาตรการประการที่จะใช้เป็นเครื่องตัดสินความดีของมนุษย์ เป็นความจริงที่บุคคลเรานั้น ถ้ามีความยำเกรงในคุณความดีของคนอื่นบ้างแล้ว จะไม่กล้าทำอะไรออกไป เพราะกลัวจะถูกตำหนิจากวิญญูชนในฐานะที่ถือเป็นเกณฑ์ตัดสินพฤติกรรมร่วมของคน ถ้ามีสติเห็นแก่หน้าคนอื่นบ้างแล้ว ย่อมไม่กล้าที่จะพูดอะไรอย่างพรอ่ย ๆ พูดปรักปรำขัดเคียดความผิด ตั้งข้อสงสัยอย่างนั้นอย่างนี้ให้คนอื่น ยิ่งไปกว่านั้น บางคนชอบฟ้องบุคคลที่มีอำนาจเหนือตนในเรื่องที่คาดเดาโดยคิดว่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้แก่ผู้ใหญ่ที่ให้คุณให้โทษเพื่อประโยชน์อะไรบางอย่างของตนเอง หารู้ไม่ว่าเสียวิฤติภาวะของตนเพียงใด เสียความเคารพนับถือเพียงไร และตนเองก็ไม่รู้ด้วยซ้ำว่า ผู้ใหญ่ที่ตนฟ้องนั้นกลับไม่ชอบตน อย่างนี้เรียกว่าทำไปด้วยความหลง อับปัญญาในสังคมที่เจริญแล้ว

(4) แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี

ผู้วิจัยเชื่อว่าวัฒนธรรม ซึ่งคือความเจริญรุ่งเรืองที่เกิดจากความคิด แนวปฏิบัติมาช้านานนั้น เกิดขึ้นจากการที่เรารู้คุณค่า และให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่คิดค้นสร้างไว้แล้วจะทำให้เราหวงแหนและรักษาไว้ นอกจากนี้ยังต้องศึกษาเรียนรู้ความเลื่อมความเจริญที่เกิดจากตนเองและคนอื่น การมีจิตสำนึกในเรื่องนี้จะทำให้สังคมสันติสุข โลกเกิดสันติภาพขึ้นมาได้

คำว่า วัฒนธรรม คือความเจริญรุ่งเรือง มีผลผลิตออกมาให้เห็นทั้งในรูปธรรมและนามธรรม ในส่วนที่เป็นรูปธรรม เช่น ศิลปวัตถุ วัตถุวัตถุบนอัฐิหินดินปูนในศาสนสถาน หรืออาคารบ้านเรือนต่าง ๆ ศิลปะบางชนิดสามารถเป็นยี่ห่อของอำเภอหรือจังหวัดได้ เช่นการทำร่มบ่อสร้างของชุมชนบ้านบ่อสร้าง ตำบลบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ผ้าไหมมัดหมี่ตีนจก

จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น ส่วนที่เป็นนามธรรม ได้แก่ความเชื่อที่กำหนดเป็นแนวปฏิบัติในรูป ประเพณี หรือเทศกาลต่าง ๆ เช่นความเชื่อว่าการทำบุญอุทิศส่วนกุศลด้วยการถวายผ้าจีวร จะทำให้ผู้ที่เราก่ออุทิศไปให้เขามีส่วนร่วม การทำบุญพร้อมด้วยการถวายน้ำ จะทำให้ตนและคนที่ตนอุทิศไปให้นี้ไม่อดน้ำ การเกิดวัฒนธรรมแต่ประการนั้นจะเกิดจากบุคคลเดี่ยว ๆ ไม่ได้เลย หากแต่ต้องเกิดจากคนหลายคน ร่วมกันคิดร่วมกันทำ เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะเป็นที่ยอมรับร่วมกัน มีผลให้ปฏิบัติร่วมกันมายาวนาน ถ้าวัฒนธรรมนั้นไม่เป็นที่ยอมรับ ไม่มีคนปฏิบัติตาม ก็จะสูญสิ้นไปโดยปริยาย

ตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เกิดแนวคิดว่ วัฒนธรรมที่เกิดจากการคิดร่วมกันและปฏิบัติร่วมกันนั้น คือข้อตกลงร่วมกัน (ประชามติ) เป็นความสามัคคีร่วมกันคิดร่วมกันทำ ผลของความสามัคคีนี้นี้คือความสุข ในลักษณะเดียวกันนี้ เป็นสื่อสารนำไปประยุกต์ใช้กันทั่วไปว่า สามัคคีคือพลัง สามัคคีคือพลังสร้างชาติ สามัคคีสร้างความสงบเรียบร้อยไม่ขาด แต่เมื่อหวนมาวิเคราะห์ข้อที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ความสามัคคีของหมู่คณะทำให้เกิดสุข คือ เมื่อว่าไปแล้วเราตอบแทนคนทุกคนหรือทุกชาติได้เลยว่า มีเป้าหมายไปที่ความสุขกันทั้งนั้น ไม่มีใครปฏิเสธอย่างแน่นอน ถามว่าเรารับจ้างทำงานไปทำไม จะตอบเหมือนกันทุกคนว่าเพื่อเงิน แล้วจะนำเงินไปทำอะไร ตอบว่า จะนำเงินไปใช้ เช่นซื้ออาหารกิน ถามว่าทำไมต้องกิน ตอบว่าก็เพราะมันหิว เมื่อหิวแล้วจะเป็นอย่างไร ตอบว่าเป็นทุกข์ ถามว่า เมื่อกินอิ่มแล้วเป็นสุขใช่ไหม ตอบว่า ใช่ ในที่สุดก็มาถึงความสุขทั้งนั้น เรื่องความหิวนี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้อย่างหนึ่งคือว่า ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง (ชิคจุลา ปรมา โรคา)¹ ทำไมจึงเปรียบเทียบความหิวด้วยโรค และไม่ใช่โรคธรรมดาด้วย เป็นโรคชนิดบรมคืออย่างร้ายแรงที่สุดด้วย ก็เพราะว่าโรคทางกายนั้นรักษาได้ด้วยยา และจะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวเท่านั้น แต่โรคคือความหิวนี้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา จะเห็นได้ว่า ความหิวเรียกร้องให้เรากินอาหารทุกวันและวันละหลายมื้อหรือหลายอย่างด้วย

ความมีกินมีใช้ หรือความอึดปอกอึดท้องเป็นความสุขในชีวิตของแต่ละคน และจะมีผลไปถึงทุกชีวิตในสังคมด้วย และแหล่งความสุขอีกอย่างหนึ่งคือสันติสุข เป็นความสุขที่เกิดจากความสงบเรียบร้อยในถิ่นบ้านเกิดของตน ปัจจุบันประเทศไทยเรา ไม่มีความสันติในสามจังหวัดชายแดนใต้ คือยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ทำให้ผู้คนในสามจังหวัดนี้อยู่ได้อย่างไม่เป็นสุข กินไม่ได้ นอนไม่หลับ เพราะต้องคอยหลบหลีกอันตรายตลอดเวลา หลายคนต้องอพยพย้ายถิ่นฐานบ้านเกิดไปอยู่ที่สงบ เหตุการณ์นี้ อย่าถามว่าคุณมีความสุขดีไหม คำตอบที่ต้องได้คือ ไม่มี เมื่อถิ่นฐานบ้านเกิดไม่มีความสุขแล้ว จะมีผลต่อการผลิตความคิด เกิดสติปัญญาที่ละเอียดอ่อน เพราะนักคิดนักปรัชญาจะเลือกเกิดสงบเย็น มีภูมิประเทศหรือภูมิอากาศที่เหมาะสมและที่ทำหากิน ที่ทำ

¹ พ.ช. (ไทย) 25/25/35.

เกษตรกรรมก็ต้องสับปายะด้วย ตัวอย่างพระพุทธเจ้าเลือกเกิดในกาล ทวีป ประเทศ ตระกูล และ พุทธมารดาที่เหมาะสม ภูมิปัญญาของนักปรัชญาชาวกรีก เช่น สาคราติส เฟลโด อริสโตเติล ก็เกิดใน ลุ่มน้ำไนน์ จนเรียกขานกันว่า อารยธรรมลุ่มน้ำไนน์

วัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาของปัญญาชน จนกลายเป็นวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ดังกล่าวนี ผู้เขียนมุ่งเน้นกรณีตัวอย่างเรื่องสงกรานต์ เรื่องสงกรานต์นี้ ประการแรกขอทำความเข้าใจเบื้องต้นก่อนว่า เนื่องจากได้ยืมหลายคนนิยามพูดกันว่าประเพณีบ้าง เทศกาลบ้าง แล้วท่าน นิยมใช้คำไหน สำหรับผู้เขียนแล้ว เพื่อไม่ให้เสียเวลาคิดกัน จะใช้คำว่า สงกรานต์ เพราะพิธีการ เช่นนี้จัดเป็นเทศกาล เนื่องจากว่าเกิดขึ้นตามการเสวยฤกษ์ของราศีเมษ บรรจบครบรอบในวันที่ 13-14-15 เดือนเมษายนของทุกปี คือเกิดขึ้นปีละ 1 ครั้ง เรียกว่าเกิดตามกาลเวลา ไม่ได้มีขึ้นตามที่คิด อยากจะให้ไหม ในลักษณะเดียวกันนี้ ก็มีทอดกฐิน ลอยกระทง หรือประเพณีประจำเดือน (จากเทศกาล ฮีตสิบสองคองสิบสี่) ส่วนประเพณีนั้น เป็นกรณีที่คนส่วนมากนิยมถือกันมาช้านาน แต่ไม่จำกัด เวลาทำ คือทำเวลาใดก็ได้ เช่น ประเพณีแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ บวชพระบวชเณร ทอดผ้าป่า ถวาย สังฆทาน จึงฟันธงได้เลยว่า เทศกาลสงกรานต์

ดังนั้น วัฒนธรรม คือผลผลิตทางภูมิปัญญาที่คิดค้นร่วมกันของชุมชนจนเป็นแหล่ง อารยธรรมมีชื่อตามลุ่มน้ำต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อธิบายได้ว่า เป็นสิ่งที่มีค่าอันล้ำเลิศ จะให้สูญหายไปเพร ความไม่สันติภาพ ไร้จิตสำนึกในการรู้คุณค่าสิ่งเหล่านี้ นับว่าไร้อนารยะอย่างมาก จึงเป็นเหตุให้มี วัตถุประสงค์ศึกษาเรื่อง การสร้างจิตสำนึกในวัฒนธรรมขึ้น เพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้โลกเกิด สันติภาพได้

ประเพณี (Tradition) คือ สิ่งที่ประพฤติปฏิบัติกันมานานจนไม่รู้ว่ามีันเกิดขึ้นมาเมื่อไร และทำไมจึงเกิดขึ้น เป็นต้น ไม่มีต้นสายปลายเหตุที่ชัดเจน แต่คนก็ถือกันมาจนแน่นแฟ้น ฝ่าฝืน ไม่ได้ ใครฝ่าฝืนเข้าจะถูกลงโทษ ประเพณี เป็นความเชื่อที่ถามเหตุผลไม่ได้ เพราะจะหาคำตอบ ไม่ได้ นอกจากจะตอบว่า “เขาถือกัน”

ภิกขุโพธิ์ แสตนยานุภาพ กล่าวว่า "ประเพณีพิธีกรรมก็เปรียบเสมือนคอกที่ล้อมคนใน สังคมให้เข้ามารวมกันไว้เป็นหมู่เป็นพวก เพื่อไม่ให้กระจัดกระจายกันไปต่างคนต่างทำกิจกรรมไป คนละทิศละทางไม่อาจรวมกันเป็นปึกแผ่นสามัคคีกันได้ คนประเภทที่ฉลาดน้อยจำเป็นต้องเอา ประเพณีพิธีกรรมเข้าล้อมพวกเขาเอาไว้ก่อน ในวันข้างหน้าถ้าพวกเขามีสติปัญญาสูงขึ้น ก็จะข้าม รั้วคอกประเพณีออกไป อีกประการหนึ่ง ประเพณีเปรียบเหมือนเรือที่มีไว้ให้คนนั่งข้ามฝากถึงฝั่ง คือศาสนา แต่เมื่อขึ้นฝั่งได้แล้วจงสละเรือเสีย อย่ามัวเมาติดอยู่ในเรือนั้น ถ้าติดอยู่ในเรือนั้นก็ไม่ได้ ขึ้นฝั่งสักที"

(5) แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์



ประเทศไทย มีประเพณีที่สำคัญอยู่ 2 อย่างในรอบปี คือ ประเพณีสงกรานต์และประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีเก่าแก่ของไทยมาช้านาน เป็นมรดกตกทอดมาจากประเทศอินเดีย ต่างแต่ว่าเรียกชื่อต่างกันไป ประเทศอินเดีย

เรียกชื่อว่า เทศกาลโฮลี (Holy) นอกจากนี้ กรรมวิธีในการเล่นก็ต่างกัน ซึ่งประเพณีสงกรานต์ของประเทศไทยเล่นกันด้วยน้ำ ส่วนประเทศอินเดียนั้นเล่นกันด้วยผงสีหลาย ๆ สี คลุกกับน้ำแล้วนำมาป้ายสีกันตามหัวหรือทั่วร่างกาย

จุดมุ่งหมายคือให้เป็นปีที่น่าเกลียดมากที่สุด เมื่อทำได้ที่แล้วคนที่ถูกทาสีนั้นก็จะถูกหัวเราะ เฮฮา สนุกสนานกัน ในส่วนประเพณีลอยกระทงนั้น เนื้อหาของประเพณีคือการแสดงออกของความกตัญญูกตเวทีต่อพระแม่คงคา ที่เป็นเทพยารักษาน้ำให้คนได้ใช้ มีกรรมวิธีคือนำเครื่องสักการะ ดอกไม้ ธูปเทียน ปักลงในกระทงนั้นแล้วลอยไปตามแม่น้ำ เช่นเดียวกับสักการะบูชาพระพุทธรูปด้วยเครื่องสักการะที่ปักลงในพาชนะ

ปัญหาว่า วัฒนธรรมที่เป็นประเพณีสงกรานต์นี้จะสร้างขึ้นได้อย่างไร ตามที่นิยามมาแล้วแต่ต้นว่า วัฒนธรรมนั้นเกิดขึ้นจากความคิดความอ่านมาเป็นแนวปฏิบัติสร้างคนให้มีจิตสำนึกที่รักษาเผ่าพันธุ์ของตน และรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมทุกระดับ เรียกได้ว่าปฏิบัติจนได้ผล

การปฏิบัติจริยธรรมจนได้ผลนี้ แสดงให้เห็นถึงคุณค่ามีมากค่านับต่อเนื่องกันมาหลายชั่วอายุคน ซึ่งถือได้ว่า เทศกาลนี้เป็นแหล่งจริยธรรมที่ดีที่สุด และถือได้ว่าเป็นเทศกาลแห่งความสามัคคีก็ได้

ดังนั้น ระหว่างประเพณีสงกรานต์นี้ เป็นการแสดงออกด้วยการเล่นที่สอดคล้องกับหลักธรรมอย่างไร ผู้วิจัยตั้งปัญหาถามอยู่เสมอว่า ประเพณีสงกรานต์นี้เป็นแหล่งจริยธรรมอย่างใด ดังทฤษฎีและสมมติฐานการวิจัยที่กล่าวมาแต่ต้น

(6) แนวคิดเกี่ยวกับการรดน้ำดำหัว

วัฒนธรรมการรดน้ำหรือรดน้ำดำหัวนี้ ประเทศไทยเรามีธรรมเนียมที่เกี่ยวกับเรื่องนี้หลายกรณีก่อนหน้านี้สงฆ์ในพิธีแต่งงาน เพื่อให้ชีวิตคู่สมรสมีความชื่นจำใจ มีความร่มเย็น และมีความสวัสดีดังนี้ พิธีรดน้ำศพ เป็นพิธีทำขึ้นก่อนบรรจุศพลงโลงศพ เพื่ออำบน้ำศพให้สะอาดทั้งกาย

มีกายใจที่บริสุทธิ์อันเป็นคุณสมบัติของชีวิตบนสวรรค์ พิธีรดน้ำในพิธีมงคลอื่น ๆ เช่นในพิธีทำบุญครบรอบอายุ ในพิธีฉลองยศศักดิ์ต่าง ๆ ก็เพื่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ดังนั้นน้ำที่มีคุณสมบัติเช่นนี้จะ

แต่แล้ว ถ้ายกถึงที่มาของการรดน้ำนี้ ในกรณีรดน้ำดาหัวละก็ บอกได้ว่า มีคติธรรมจากเทศกาลสงกรานต์ ตามที่กล่าวมาข้างต้นว่า ท้าวธรรมบาลกุมาร (บ้างก็ว่าท้าวมหาพรหม) กับท้าวกบิลพรหมทายปัญหา 3 ราศี เดิมพันปัญหากันว่า ใครตอบไม่ได้ ผู้นั้นต้องตัดศีรษะบูชาความรู้กัน ผลปรากฏว่า ธรรมบาลกุมารตอบได้ ทำให้ท้าวกบิลพรหมต้องยอมตัดศีรษะของตนบูชาท้าวมหาพรหมตามสัญญา ส่วนพระเศียรของท้าวกบิลพรหมนั้นนำไปบรรจุไว้ในถ้ำคันธุลีในเขาไกรลาส และท้าวกบิลพรหมมีธิดา 7 คนทั้ง 7 คนก็ผลัดกันนำเศียรของผู้เป็นบิดาของตนที่บรรจุอยู่ในถ้ำคันธุลีที่เขาไกรลาสมาสรงน้ำ ทำพิธีเวียนอบเขาพระสุเมรุแล้วเก็บรักษาไว้ในถ้ำตามเดิม และธิดาทั้ง 7 นี้เป็นนางสงกรานต์ประจำปีตามวันทั้ง 7 วัน¹ เป็นที่มาของนางสงกรานต์ประจำปีไปแล้ว ด้วยคติธรรมจากการนำพระเศียรของท้าวกบิลพรหมมาสรงน้ำนี้ จึงเป็นที่มาของการรดน้ำดาหัวผู้หลผู้ใหญ่ในเทศกาลสงกรานต์ ถ้าเป็นพระสงฆ์เรียกว่าสรงน้ำพระสงฆ์

(7) แนวคิดเกี่ยวกับการปล่อยนกปล่อยปลา

คติธรรมของการปล่อยนกปล่อยปลานี้ก็เกิดขึ้นจากเทศกาลสงกรานต์นี้ด้วย เรื่องมีอยู่ว่า มาณพสองพี่น้องออกจากบ้านไปทำงานต่างที่ต่างถิ่นมานาน แต่ด้วยความเชื่อในชะตาชีวิตจึงสำรวจชีวิตของทุกระยะ ก็มาถึงระยะที่ชะตาชีวิตขาดถึงขั้นตาย สองพี่น้องจึงพากันกลับบ้านเพื่ออำลาพ่อแม่ก่อนตาย ก็เดินทางกลับบ้านในช่วงใกล้สงกรานต์ ระหว่างการเดินทางนั้นก็เห็นสระน้ำมีปลาเต็มสระแต่สระใกล้จะแห้งขอดเพราะฤดูแล้ง พวกเขาเห็นปลาแค้นบ้างก็หายใจพะงาบ ๆ บ้างก็ใกล้ตาย คั้นพรวดพราดหัวซุกหัวซุนไปมา สองคนพี่น้องจึงพากันช้อนปลานั้นไปปล่อยในแม่น้ำ ปลาได้น้ำก็ดีใจ เพราะหมายถึงการได้ชีวิตใหม่ ไม่ตายเสียก่อน

จากการคติธรรมธรรมการปล่อยนกปล่อยปลานี้ มีอิทธิพลเกิดความเชื่อใหม่ขึ้นมา นั่นคือการปล่อยปลาสะเดาะเคราะห์ โดยมีความเชื่อว่า การปล่อยปลาแต่ละชนิดนั้นสามารถสะเดาะเคราะห์และมีผลให้โชคต่างกัน กล่าวคือ

1. ปล่อยปลาไหล จะช่วยให้การงานราบรื่นขึ้น
2. ปล่อยหอยขม จะช่วยให้พ้นความขมขื่นเรื่องต่างๆ
3. ปล่อยเต่า จะช่วยให้ให้อายุยืนขึ้น

¹ ชื่อนางสงกรานต์ซึ่งมีปรากฏในบทที่ 1

4. ปล่อยปลาหมอ จะช่วยให้โรคภัยหาย
5. ปล่อยปลาช่อน จะช่วยให้แคล้วคลาดต่างๆ
6. ปล่อยปลาทั่วไป จะช่วยให้ชีวิตร่มเย็นเป็นสุข¹

อานิสงส์การปล่อยนกปล่อยปลานั้นมีจริง เพราะเป็นการแลกชีวิตกัน ให้ชีวิตแก่ท่านแล้วท่านก็ให้ชีวิตแก่เรา สองพี่น้องนั้นเมื่อถึงระยะเวลาชะตาชีวิตขาด ปรากฏว่าไม่ขาด ตามทำนายไว้ กลับอยู่สบายใจกว่าเดิม ไม่เคยย่ำก็ย่ำได้ สองพี่น้องก็เชื่อมั่นว่า เราได้ชีวิตในเวลาชะตาชีวิตขาดนี้ก็เพราะอานิสงส์การนำปลาในสระที่กำลั้งแห่งปล่อยลงน้ำแน่ ๆ คัวคดิธรรมนี้ จึงเป็นที่นิยมปล่อยนก ปล่อยปลา ปล่อยเต่าเนื่องในวันเกิดของตน เพื่อให้อายุยืนยาวนาน และคดิธรรมนี้ทางราชการถือเป็นวันประมงแห่งชาติด้วย มีพิธีปล่อยพันธุ์ปลาลงในน้ำทุกจังหวัดของไทย



ผีตาโขน / ภาพจาก Google.com

taKLONG.com

(8) แนวคิดเกี่ยวกับผีตาโขน

กรณีอันเกี่ยวเนื่องในเทศกาลสงกรานต์อีกอย่างคือผีตาโขน คำนี้จะแพร่มาจากผีตาคน หรือคนที่แต่งตัวเป็นผีนี้แหละ เรื่องนี้มีอยู่ว่า เมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์หมู่บ้านบ่อภาค* อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ จะมีการละเล่นในเทศกาลสงกรานต์ โดยตอนกลางวันหนุ่มสาวจะนำน้ำอบ น้ำหอมมาสร้างพระพุทธรูปในวัด และสร้างน้ำพระสงฆ์ เมื่อถึงเวลากลางคืนหนุ่มสาวก็ประดิษฐ์ประดาดอกไม้ขนาดใหญ่ หามแห่ไปรอบ ๆ วิหารในวัด ผู้คนทั้งหลายก็แห่แหนกันด้วยความสนุกสนาน มีเต้น ฟ้อน รำ ฟังเพลงกันยกใหญ่ ว่าแล้วก็ธรรมดาที่มีความสุข ความทุกข์ก็มาคู่กัน ขณะที่คนกำลังสนุกสนานอยู่นั้น คนจะแต่งกายให้เหมือนผีในจินตนาการของตน แต่นิยมทำหน้ากากระหว่างให้ให้น่าเกลียดน่ากลัวชนิดที่ว่าใคร ๆ เห็นแล้วตกใจ กลัว วิ่งหนีไปทำนองนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเป็น

¹ อ้างจาก <http://www.fortunename.com/ploipla.php>

* หมู่บ้านบ่อภาค ตั้งชื่อตามคุณสมบัติของภูมิประเทศ คือ มีบ่อเกลือสินเธาว์ ซึ่งบ่อเกลือนี้คือบ่อน้ำเกลือ มีต้นน้ำมาจากภูกระดึงไหลผ่าน ภูสอยดาว เขตแดนติดต่อกับอำเภอด่านช้าง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อถึงเดือน 3-4 ทุกปี ชาวบ้านจะพิธีเช่นสร้างเจ้าปู่เจ้าย่าแล้วร่วมกันขุดบ่อลงที่เดิม ลึกลงไปประมาณ 8-10 เมตร เพื่อนำน้ำเกลือมาต้มให้งวดจนได้เกลือทรายสีขาวใส ที่นำอศรรักษ์ของบ่อเกลือนี้คือ ออริมน้ำภาค ซึ่งเป็นแม่น้ำจืด แต่น้ำจืดไม่ไปบ่อเกลือ ชาวบ้านมีความเชื่อกันว่า บ่อเกลือนี้มีเทวดาเจ้าปู่เจ้าย่ารักษา เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะขุดบ่อนำน้ำเกลือมาต้มต้องทำพิธีเช่นไหว้ขอจากท่านก่อน

ที่มาของผีตาโขน เมื่อถึงเทศกาลนี้มาถึง ผีตาโขนนี้ก็จะปรากฏตัวหลอกให้คนตกใจ คนที่กำลังสนุกนั้นเมื่อเห็นผีตาโขนก็ตกใจกลัว โดยสัญชาตญาณก็จะวิ่งหนี ดังนั้น คนโบราณจึงต้องเตือนลูกหลานเสมอว่า อย่าสนุกจนลืมตัว ต้องหาที่หนีที่ไล่ด้วย ในเรื่องนี้มีประเพณีธรรมอยู่ว่า การที่มีผีตาโขนมาปรากฏหลอกคนในยามเล่นสนุกเช่นนี้ คือสติ ที่คอยเตือนไม่ให้คนเล่นสนุกสนานจนจนลืมอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่ตัวซึ่งจะตกอยู่ในความประมาท ดังที่ปรากฏในคาถาธรรมบทว่า

ความไม่ประมาท ❖ เป็นทางแห่งอมตะ ❖

ความประมาท เป็นทางแห่งความตาย

คนผู้ไม่ประมาทชื่อว่ายอมไม่ตาย

ผู้ประมาทจึงเหมือนคนตายแล้ว¹

คำว่า ความไม่ประมาทนี้ มีปรากฏในปัจฉิมโอวาทของพระพุทธเจ้าที่สังฆาภิบาลทั้งหลาย ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนเธอทั้งหลายว่า

สังขารทั้งหลายมีอันเสื่อมไปธรรมดา

เธอทั้งหลายจงทำกิจของตนให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด²

(9) แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่างานทางจริยธรรม

ประเพณีสงกรานต์ก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตสำนึก ด้วยการที่จิตโน้มไปรองรับธรรมเนียมประเพณี เห็นความสำคัญของประเพณี โดยถือว่าเป็นประเพณีนี้เป็นโอกาสให้เราแสดงถ่ายทอดแนวคิดจากโบราณจารย์ เป็นที่ทราบกันดีว่า กิจกรรมสงกรานต์นั้นหลัก ๆ คือการเล่นน้ำ ซึ่งเล่นนั้น ถ้าเราโยงไปถึงฤดูกาลแห่งการเกษตรกรรมแล้ว จะทำให้ทราบว่า ฤดูนี้อากาศร้อนจัด อันตรายจากอากาศร้อนนั้นมีมาก ยิ่งไปกว่านั้นยังหิวกระหายด้วย และธรรมชาติของคนนั้น เมื่อร้อนแล้วก็อยากจะหาเย็นแก้ ดังนั้น อากาศร้อนในเวลาที่มีการละเล่นกันก็ต้องมีการสาดน้ำกัน นานเข้าไปมาจึงกลายเป็นเทศกาลเล่นน้ำกันไป

แต่ในการละเล่นน้ำต้องมีจริยธรรม ด้วยการรู้จักกาลเทศะในการเล่น แม้จะสนุกแต่ก็

❖ ความไม่ประมาท เป็นชื่อของสติ

❖ คำว่า อมตะ หมายถึง นิพพาน

¹ ชุ.ธ. (ไทย) 25/21/31.

² ที.ม. (ไทย) 10/12/15.

สนุกอยู่บนความเข้าใจ ดังที่บทความของนายขยทุท สายคง และชาติรี ประมมกล เรื่องประเพณีสงกรานต์ : สาระ ความหมาย คุณค๑าและแนวปฏิบัติของคนไทย กล่าวว่า สงกรานต์เป๑นประเพณีที่งดงาม อ๑นโยน เอื้ออาทร และเต็มไปด้วยบรรยากาศของความกตัญญู ๑ู ความเคารพซึ่งกันและกัน เป๑นประเพณีที่ให๑ความสำคัญของความสัมพันธ์ ๑ระหว๑างเพื่อนมนุษย์ ๑ในสังคม โดยใช๑น้ำเป๑นสื่อในการเชื่อมความ สัมพันธ์ ๑ระหว๑างกัน ในการที่จะแสดงแนวคิดให้เห็นเป็นรูปธรรมนั้น สามารถทำได้โดยจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนออกแสดงและปฏิบัติต่อกัน ดังนี้

จัดกิจกรรมเสริมคุณค๑าครอบครัว โดยถือเป๑นวันแห๑ความรัก ความผูกพันในครอบครัว พ่อแม่ ๑จะเตรียมเสื้อฝ๑าใหม่ ๑พร๑อมเครื่องประดับให๑ลูกหลานใส่ไปทำบุญ ลูกหลานก็จะเตรียมเสื้อฝ๑าเครื่องนุ๑ง ห๑มไห ๑ผุ๑ใหญ่ ๑ไค ๑สวมใส่ ๑หลักการรดน้ำขพร เมื่อถึงวันสงกรานต์ ๑ทุกคนจะหาโอกาสกลับ ๑านไปหาพ๑อแม่ ๑และญาติผุ๑ใหญ่ ๑รดน้ำขอพรเพื่อเป๑นสิริมงคลในการเริ่มต้น ๑ปี ๑ใหม่ ๑ และเป๑นกำลังใจกันและกันในการดำรงชีวิตอยู่ ๑ต่อไป

จัดกิจกรรมสร้างคุณค่าต่ออนุชน โดยถือเป๑นวันกตัญญู ๑ู แสดงความเคารพพ๑อแม่ ๑และผุ๑มีพระคุณในขณะที่มีชีวิตอยู่ ๑ และทำบุญอุทิศ ๑วนกุศลให๑แก๑ผุ๑ที่ล๑งลับไปแล๑ว

จัดกิจกรรมสร้างคุณค๑าต่อชุมชน โดยถือเป๑นวันสม๑ครสมานสามัคคีในชุมชน ก่อให้เกิดการ ๑พบปะสังสรรค์ ๑ ทำบุญทำทาน ๑รวมกัน และไค ๑เล ๑นสนุกสนานรื่นเริงกัน ในยามบ๑ายหลังจากการทำบุญ เกิดการอนุรักษ์การละเล ๑นตามประเพณี ๑องถิ่น เป๑นต ๑น

จัดกิจกรรมสร้างคุณค๑าต่อสังคม โดยถือเป๑นประเพณีที่ก๑ให๑เกิดความเอื้ออาทรต่อ ๑สิ่งแวดล๑อมทางสังคม และธรรมชาติ เพราะในวันนี้ทุกคนจะช๑วยกันทำความสะอาด ๑านเรือน สิ่งของเครื่องใช๑ทุกอย๑างให๑สะอาดหมดจด เพื่อจะไค ๑ต ๑นรับปี ๑ใหม่ ๑ด๑วยความแจ๑มใส เบิกบาน นอกจากนี้ยังควรช๑วยกันทำความสะอาดวัดวาอาราม ที่สาธารณะ และอาคารสถานที่ของหน๑วยงานต๑าง ๆ ด๑วย

จัดกิจกรรมสร้างคุณค๑าต่อศาสนา โดยถือเป๑นวันทำบุญครั้งสำคัญครั้งหนึ่ง ของพุทธศาสนิกชน มีการทำบุญบ๑านบ้าน ตักบาตร เลี้ยงพระ ฟ๑งเทศน๑ ปฏิบัติธรรม และสรน๑พระ ทำบุญให๑ทาน ถือเป๑นการเกื้อกูลสูงสุดของมนุษยชาติ และการถือศีลปฏิบัติธรรมเป๑นเหตุแห๑ความเจริญรุ๑งเรืองของชีวิต และสามารถสืบทอดพระพุทธศาสนามาไค ๑จนในอีกแบบหนึ่ง

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ารายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องจริยธรรม คุณค่า และวัฒนธรรมประเพณีแล้ว พบว่า

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ให้ความหมายจริยธรรมว่า จริยธรรมเป็นลักษณะทางสังคม หลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ โดยลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม จะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือ เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุนและผู้กระทำ ส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่งนั้น คือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคม เป็นการกระทำ ที่สังคมลงโทษ หรือพยายามกำจัดและผู้กระทำพฤติกรรมนั้น ส่วนมากรู้สึกรู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้น ผู้ที่มีจริยธรรมสูงคือผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมาก ประเภทหลังน้อย¹

สิริวรรณ ศรีพหล ระบุความหมายของจริยธรรมว่า คือระเบียบของสังคม กฎหมาย กฎศีลธรรมตามศาสนาและค่านิยมของคนในกลุ่มสังคมเดียวกัน ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม 3 ประการ คือ ตัวของเราเอง ผู้อื่น และความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและผู้อื่น ดังนั้น สุขและความทุกข์ทั้งมวลของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายเป็นสิ่งที่จะได้รับจากลักษณะความสัมพันธ์ที่บุคคลผู้นั้นมีและได้รับจากผู้นั้นเอง²

จึงกล่าวได้ว่า จริยธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่อยู่ในกรอบศีลธรรม กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ดีงาม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการอยู่ร่วมกันของสังคมและเป็นวิถีทางนำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบและสันติสุข

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉินึก ได้ศึกษาจริยธรรมของเยาวชนไทยโดยมีกลุ่มตัวอย่างอายุ 11 – 25 ปี จำนวน 1,400 คน ที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ลักษณะการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และลักษณะมุ่งอนาคตนั้นควรจะได้มีการปลูกฝังก่อนที่จะมีอายุ 10 ปี เพราะเมื่อเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นลักษณะทางจริยธรรมสองประการนี้จะเริ่มคงที่ ผู้ที่มาจากครอบครัวยากจนจะมีพัฒนาการช้ากว่ากลุ่มอื่นในช่วงวัยอายุตอนต้น แต่จะทันกลุ่มอื่นในวัยรุ่นตอนปลาย ในด้านอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดู การอบรมเลี้ยงดูแบบรักมาก ใช้เหตุผลมากมีความสัมพันธ์กับการใช้

1 ดวงเดือน พันธุมนาวิน, จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา เล่ม 2, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 21.

2 สิริวรรณ ศรีพหล, หน่วยที่ 8 การพัฒนาจริยธรรม : การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ในเอกสารชุดวิชาจริยศึกษา, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2539, หน้า 6

เหตุผลเชิงจริยธรรมของผู้ศึกษาทุกระดับอายุ และพบว่า ในครอบครัวยากจนบิดามารดามีการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย จะช่วยให้ลูกมีจริยธรรมสูงได้¹

โกศล มีคุณ ได้ทำ การวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมการใช้เหตุผลเชิง จริยธรรมและทักษะ การสวมบทบาท โดยทดลองกับนักเรียนชายหญิงชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 อายุตั้งแต่ 9 – 14 ปี จากโรงเรียน 3 แห่ง ในจังหวัดราชบุรี จำนวน 191 คน ให้เป็น ตัวแทนของโรงเรียนในชนบท โรงเรียนในชุมชนชนบทและโรงเรียนในเมือง นักเรียนในแต่ละโรงเรียนถูกจัดเข้ากลุ่ม 4 กลุ่ม ทดลองให้กลุ่มที่ 1 สร้างเสริมจริยธรรมโดยการฝึกสวมบทบาทพร้อมกับการฝึกใช้เหตุผลเชิง จริยธรรม กลุ่มที่ 2 ได้รับการฝึกสวมบทบาทอย่างเดียว ส่วนกลุ่มที่ 3 ได้รับการฝึกใช้เหตุผลเชิง จริยธรรมอย่างเดียว ส่วนกลุ่มที่ 4 เป็นกลุ่มควบคุม ฝึกโดยใช้เนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ตามหลักสูตรในการฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรม โดยให้นักเรียนเรียนด้วยตนเองจากบทเรียนสำเร็จรูปที่ สร้างขึ้น ได้ผลสรุปว่า กลุ่มที่ได้รับการฝึก 2 ด้าน ให้ผลเท่าเทียมกับกลุ่มที่ฝึกด้านเดียว และพบว่า ความสามารถในการสวมบทบาทเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาการของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของ บุคคล และนักเรียนที่ได้รับการฝึกสวมบทบาทในภายหลังมีความสามารถให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูง กว่าผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกนี้²

ทิพวรรณ ลิ้มสุขนิรันดร์ รายงานการวิจัยเรื่อง ศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการให้ เหตุผลเชิง จริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของ โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดเทศบาล และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของโรงเรียนสหศึกษา สังกัดกรม สามัญศึกษา จังหวัดสระบุรี จำนวน 540 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนหญิงมีการให้เหตุผลเชิง จริยธรรมสูงกว่านักเรียนชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 นักเรียนที่มีอายุมากมีการให้ เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่มีอายุน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001นักเรียนที่มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

¹ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉินึก, *จริยธรรมของเยาวชน*, (กรุงเทพฯ: การศาสนา ,2520), หน้า 210.

² โกศล มีคุณ, *การวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและทักษะในการสอนบทบาทของ เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา*, ปรินญาณิพนธ์การศึกษาดุขฎิบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ ประสานมิตร, 2524), หน้า 225 – 231.

ปานกลางและต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และนักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันมีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่แตกต่างกัน¹

ธิดารัตน์ ธีร์ กันตังศ □ กล่าวว่า การวิจัยเกี่ยวกับการสอนโดยให้เลียนแบบจากตัวแบบ เพื่อพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 36 คน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยให้เลียนแบบจากตัวแบบมีพัฒนาการการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นและมีความคิดเห็นต่อการสอนโดยให้เลียนแบบจากตัวแบบอยู่ในระดับที่เห็นด้วยมากที่สุดและเห็นด้วยมาก²

อัมพร ชนะทอง กล่าวว่า “ความเอื้ออาทร เมตตาสงสาร เห็นอกเห็นใจ เอื้อเพื่อเผยแผ่เป็นมิตรไมตรี เป็นคุณธรรมเสริมสร้างให้สังคมสงบร่มเย็นน่าอยู่ สังคมใดปรากฏซึ่งบุคคลที่มีน้ำใจจำนวนมาก สังคมนั้นย่อมเกิดความรู้สึกเป็นสุข และความมีน้ำใจถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมไทยอย่างหนึ่ง ที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่สืบทอดติดต่อกันมาช้านาน จึงเป็นคุณธรรมที่ควรเสริมสร้างให้กับบุคคลในสังคมทุก ๆ สังคม³ ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาวันที่ 5 ธันวาคม 2542 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณห่วงใยในคุณธรรม จริยธรรม ความมีน้ำใจของสังคมไทย เห็นได้จากกระแสพระราชดำริความตอนหนึ่งว่า “คุณธรรมข้อหนึ่งที่อุปถัมภ์และผูกพันคนไทยให้ร่วมเป็นเอกภาพ สามารถบำรุงชาติบ้านเมืองให้มั่นคงเป็นอิสระยั่งยืนมาช้านาน คุณธรรมข้อนี้ คือไมตรี ความมีเมตตา ห่วงดีให้กันและกัน”

การที่สังคมประเทศชาติ จะสงบสุข มั่นคง ตามกระแสพระราชดำรินั้น ต้องอาศัยบุคคลที่มีความเจริญทางคุณธรรม จริยธรรมเป็นปัจจัยหลัก โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนซึ่งจะต้องเติบโตเป็นกำลังของประเทศชาติต่อไปนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม ตามที่พึงประสงค์ ดังนั้นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 จึงมุ่งเน้นจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม

¹ ทิพวรรณ ลิ้มสุชนันต์, ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียน, ปรินญา นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต จิต, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2535) หน้า 127.

² ธิดารัตน์ ธีร์ กันตังศ □, การสอนโดยให้เลียนแบบจากตัวแบบเพื่อพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2, วิทยานิพนธ์ ปรินญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546), หน้า บทคัดย่อ.

³ อัมพร ชนะทอง, การพัฒนาชุดกิจกรรมแนะแนว โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม เพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดพลับพลา จังหวัดจันทบุรี, ปรินญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การแนะแนว), มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2546), หน้า 1.

ดวงเดือน พันธุมนาวินและเพ็ญแข ประจันปัจจนึก กล่าวในเรื่อง จริยธรรมของเยาวชนว่า “เพื่อพัฒนาบุคคลในสังคมไปสู่สภาพที่พึงประสงค์ คือเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม นั้น ผู้วิจัย จึงให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะคุณธรรมความมีน้ำใจให้เกิดขึ้นกับบุคคลที่เป็นวัยเด็ก ซึ่งเป็นวัยที่จะเจริญเติบโตเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต โดยอาศัยทฤษฎีการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก ที่มีความเชื่อว่าจริยธรรมในตัวบุคคลสามารถพัฒนาการให้เกิดขึ้นได้ โดยอาศัยเหตุผลเชิงจริยธรรม ซึ่งมีขั้นตอนการพัฒนาแบ่งเป็น 6 ขั้น คือ ขั้นแรก ตั้งแต่อายุ 2-7 ขวบ ให้เหตุผลเชิงจริยธรรมเพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษ ขั้นที่ 2 อายุ 7-10 ปี ให้เหตุผลเชิงจริยธรรมเพื่อแสวงหารางวัล ขั้นที่ 3 อายุ 10-13 ปี ให้เหตุผลทำ ตามผู้อื่นเห็นชอบ ขั้นที่ 4 อายุ 13-16 ปี ทำ ตามหน้าที่ทางสังคม ขั้นที่ 5 อายุ 16 ปี ขึ้นไป ทำ ตามคำ มั่นสัญญาและขั้นสุดท้าย ยึดอุดมคติสากล”¹

อัมพร ชนะทอง กล่าวในรายงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมแนะแนว โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม เพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำ ใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียน วัดพลับพลา จังหวัดจันทบุรีว่า เห็นว่า “วัยเด็กเป็นวัยที่พร้อมที่จะเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงเจตคติ ได้ง่ายกว่าวัยอื่น ๆ ดังคำ พงเพยที่ว่า “ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก” ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ”² นอกจากนี้ยังพบผลที่สอดคล้องกันว่า ควรพัฒนาความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กอายุ 9-12 ปี จะได้ผลดีที่สุด

รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมแนะแนว โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม เพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำ ใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดพลับพลา จังหวัดจันทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ (1) เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมแนะแนว โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม เพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำ ใจ ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 (2) เพื่อศึกษาความก้าวหน้าการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำ ใจของนักเรียนที่ใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว และ (3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมแนะแนว โดยใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีน้ำ ใจกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดพลับพลาจังหวัดจันทบุรี จำนวน 30 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ (1) ชุดกิจกรรมแนะแนว โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม เพื่อ

¹ อ้างแล้ว, ดวงเดือน พันธุมนาวินและเพ็ญแข ประจันปัจจนึก, จริยธรรมของเยาวชน, หน้า 43.

² อัมพร ชนะทอง, การพัฒนาชุดกิจกรรมแนะแนว โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม เพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำ ใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดพลับพลา จังหวัดจันทบุรี, รายงานการวิจัย คณะศึกษาศาสตร์, (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2546), หน้า 4.

พัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีน้ำใจ ซึ่งได้พัฒนาการผลิตจากวิธีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ประกอบด้วยกิจกรรม 4 ขั้นตอน คือ ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ขั้นสะท้อนกลับการเรียนรู้ ขั้นสรุปสาระสู่ชีวิต และขั้นคิดและนำไปปฏิบัติ รวมกับวิธีการสอนจริยธรรมในระดับประถมศึกษาของกาลเบิร์ตและโจนส์ 6 ขั้น คือ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นเสนอเรื่องราว ขั้นการถามคำถาม ขั้นการทำงานกลุ่ม ขั้นเสนอเรื่องราวเพิ่มเติม และขั้นกิจกรรมส่งท้าย (2) แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนเรื่องการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในความมีน้ำใจ และ (3) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมแนะแนว

ผลการวิจัย พบว่า (1) ชุดกิจกรรมแนะแนวที่สร้างขึ้นปี ระสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ (2) นักเรียนมีความสนใจในใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในความมีน้ำ ใจสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ (3) นักเรียนมีความคิดเห็นต่อชุดกิจกรรมแนะแนวอยู่ในระดับมาก¹

พระครูปิยธรรมนิวิฐ กล่าวในรายงานการวิจัย เรื่อง ประเพณีสงกรานต์ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย” ว่า ประเพณีความเป็นมาและพัฒนาการของประเพณีสงกรานต์ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ช่วงปีพุทธศักราช 2500-2538 ประเพณีสงกรานต์แต่เดิมเรียกว่าวันว่าง มีขนบธรรมเนียมประเพณีในการปฏิบัติแตกต่างกันในบางลักษณะ ซึ่งส่วนมากได้ยกเลิกปฏิบัติกันแล้วทุกวันนี้ เช่น ชาวบ้านต้องงดเว้นการเสาะหาเครื่องอุปโภคบริโภคเพื่อวันข้างหน้า ต้องว่างเว้นการซื้อสินค้าอาหาร เว้นการออกหากับข้าวกับปลา ผักหญ้า ห้ามไม่ให้อาบน้ำในแม่น้ำลำคลอง ห้ามตัดผมตัดเล็บ ตัดรดต้นไม้กิ่งไม้ ห้ามฆ่าสัตว์บกสัตว์น้ำทุกชนิด ไม่กล่าว คำหยาบและคำลูกหลานหรือใคร ๆ ทั้งสิ้น ต้องปล่อยสัตว์เลี้ยงให้หากินได้อย่างเสรีไม่มีการผูกมัด นอกจากนี้ยังต้องประกอบกรกุศล การทำบุญ ทำทาน ฟังเทศน์ฟังธรรม สรงน้ำพระพุทธรูป ปล่อยนกปล่อยปลา ให้ทรัพย์สินแก่ผู้เยาว์ ไม่ทำอารมณ์ให้ขุ่นหมองต้องร่าเริงแจ่มใส มีการอาบน้ำสรงหัวแก่ผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นต้น²

พระครูปิยธรรมนิวิฐ กล่าวในรายงานการวิจัย เรื่อง ประเพณีสงกรานต์ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย” ว่า ประเพณีสงกรานต์ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ในช่วงปีพุทธศักราช 2539 -

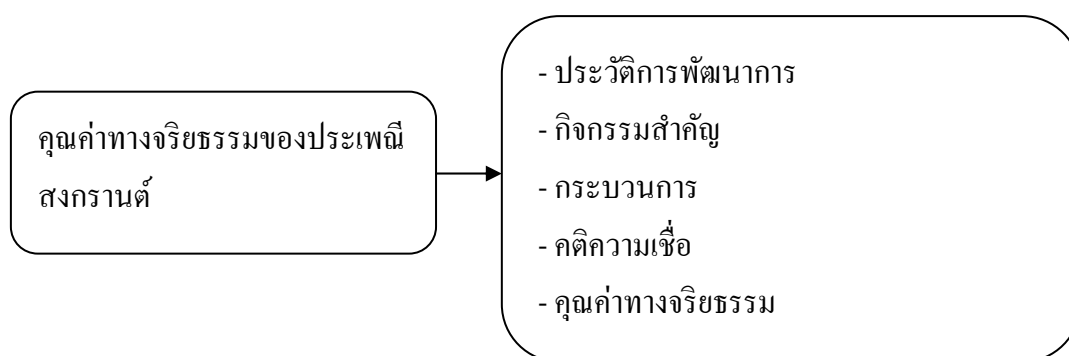
¹ อ่างแล้ว, อัมพร ชนะทอง, การพัฒนาชุดกิจกรรมแนะแนว โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม เพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดพลับพลา จังหวัดจันทบุรี, หน้า 4.

² พระครูปิยธรรมนิวิฐ, ประเพณีสงกรานต์ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, พ.ศ.2549), หน้า 36.

ปัจจุบัน มีความเป็นประเพณีประจำชาติ และความเป็นประเพณีท้องถิ่นพร้อมกันไปในตัวของมันเอง เนื่องจากไม่ว่าชาวไทยภาคเหนือ อีสาน กลาง และใต้ก็ตาม เมื่อถึงวันที่ 13,14,15 เมษายนของทุกปี ก็ปฏิบัติประเพณีสงกรานต์ไปกันตามทุกภูมิภาค โดยมีองค์ประกอบส่วนร่วม เช่น การทำบุญ สรงน้ำพระ รดน้ำผู้ใหญ่ แต่ในขณะเดียวกันก็มีรายละเอียดปลีกย่อยที่ปฏิบัติแตกต่างกันไปบ้างแล้วแต่ท้องถิ่น ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับสภาพทางสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นที่เปลี่ยนไป เพราะฉะนั้น เมื่อศึกษาประเพณีสงกรานต์จำเป็นที่จะพิจารณาลักษณะรูปแบบต่างๆ ที่แสดงออกด้วยเอกลักษณ์ของความเป็นท้องถิ่นเข้าด้วยกัน ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของประเพณีสงกรานต์ท้องถิ่นอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ในช่วงปีพุทธศักราช 2539-ปัจจุบันนั้น มุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอเชียงคาน และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นโดยใช้ประเพณีสงกรานต์เป็นสื่อกลาง เพื่อให้เห็นพัฒนาการที่ชัดเจน¹

ในส่วนเชิงคุณค่าของงานประเพณีสงกรานต์ในรูปการท่องเที่ยวแล้วถือได้ว่า งานประเพณีสงกรานต์เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่มีส่วนส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ ถือได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบวัฒนธรรมประเพณี เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในเชิงเศรษฐกิจนั้น จะก่อให้เกิดรายได้เข้าเขตพื้นที่นี้เป็นจำนวนมาก เป็นประเพณีเศรษฐกิจก็ได้ เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากกิจกรรมประเภทอื่น ๆ เป็นตัวช่วยเร่งให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามมาด้วย โดยเฉพาะการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นสื่อที่จะแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ช่วยให้เกิดผลดีทางเศรษฐกิจและช่วยโฆษณาประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของท้องถิ่นอีกด้วย

2.3 กรอบแนวคิดการวิจัย



¹ อ้างแล้ว, พระครูปิยธรรมนิวิฐ ผังมโนทัศน์ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา, หน้า 42.